

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

РИНДЗАК ОЛЬГА ТАДЕЇВНА

УДК 331.55:332.021:339.922 (477) (043.3)

**МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.07 - демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Вінниця – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України».

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Садова Уляна Ярославівна,
Інститут адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри теоретичної і прикладної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Грішнова Олена Антонівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економіки підприємства;

доктор наук з державного управління,
старший науковий співробітник
Малиновська Олена Анатоліївна,
Національний інститут стратегічних досліджень,
головний науковий співробітник
відділу соціальної стратегії;

доктор економічних наук, професор
Семикіна Марина Валентинівна,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
завідувач кафедри економіки та підприємництва.

Захист дисертації відбудеться «26» серпня 2020 року о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «24» липня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Якимова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наукове дослідження формування міграційної політики та сучасних особливостей її реалізації в Україні зумовлене низкою обставин євроінтеграційного розвитку національної економіки, держави та суспільства. З одного боку, дається взнаки залежність міграції від глобалізації, інформаційної революції, технологічних змін у сфері праці, виробництва товарів та послуг. З іншого, міграція відіграє значну роль у транспортуванні передових стандартів життя. Українські мігранти заявляють про нові можливості й потреби. Держава ж, відстоюючи національні інтереси, мусить оперативно реагувати на виклики. У ситуації, яка склалася, суттєво зростає актуальність дослідження міграційної політики як особливого виду політико-управлінської діяльності на стику соціально-економічної, демографічної, культурної, політичної життєдіяльності суспільства, яка має на меті узгодження інтересів держави, громадянського суспільства та окремих громадян у сфері територіальних переміщень населення.

За роки державної незалежності Україна заявила про себе як про активного учасника міжнародних міграційних процесів. Вона входить до числа топ-10 країн світу (5-8 місця) за кількістю міжнародних мігрантів. Сукупна чисельність осіб, які народилися в Україні, проте проживають на території інших держав, становить майже 6 млн осіб.

Чисельні еміграційні потоки призводять до вимивання найбільш цінного людського потенціалу за межі країни, спричиняють демографічні втрати та низку соціальних й економічних проблем. За таких обставин актуалізується потреба інформаційного та наукового забезпечення міграційної політики. Зокрема, важливим є оцінювання міграційного потенціалу населення, результати якого слугуватимуть основою для обґрунтування превентивних (запобіжних) заходів міграційної політики.

Дослідження спрямоване на подальший розвиток теоретико-методологічних і прикладних напрацювань учених щодо формування та реалізації державної міграційної політики з урахуванням інтеграційних викликів та перспектив. Зокрема, використано фундаментальні роботи зарубіжних міграціологів, таких як Дж. Беррі, Р. Білсбороу, Д. Блум, Дж. Госс, Б. Гош, М. Денисенко, В. Зелінський, В. Іонцев, Б. Ліндквест, Д. Массей, К. Мюрдаль, Е. Равенштейн, А. Сіммонс, О. Старк, Е. Тейлор, Б. Хорев, Ф. Хьюго, а також учених, що працювали у царині глобалістики і просторології – Дж. Борхас, Г. Джером, Дж. Джонсон, М. Кастелс, Е. Петрас, С. Сассен, Р. Скелдон та ін.

Розвиток теоретико-методологічних основ дослідження міграційної політики базується на напрацюваннях, які здійснили такі українські автори: В. Антонюк, М. Вербовий, А. Гайдуцький, Л. Гальків, С. Гринкевич, О. Дороніна, С. Западнюк, О. Іванкова-Стецюк, В. Кіпень, І. Кукурудза, Ю. Курунова, О. Кушнірчук-Ставніча, Е. Лібанова, І. Майданік, І. Мостова, С. Пирожков, І. Прибиткова, О. Позняк, О. Пуригіна, Ю. Римаренко, О. Ровенчак, У. Садова, С. Сардак, Л. Семів, Л. Шаульська та ін.

Особливості формування та реалізації міграційної політики розкрили у своїх працях: К. Бондаренко, Н. Бортник, М. Бублій, А. Дергач, Т. Гнатюк, П. Казьміркевич, В. Комірна, В. Костенко, М. Курилич, О. Макогон, О. Малиновська, І. Марков, О. Мельниченко, В. Олефір, О. Палагнюк, О. П'ятковська, І. Романенко, М. Романюк, Є. Стаканов, Л. Ткаченко, Ю. Узун, О. Хомра, В. Чорна, А. Шевцов, Б. Юськів та ін. Мотиваційним механізмам регулювання міграційних процесів, актуальним проблемам оплати праці та функціонування ринку праці присвячено роботи Л.Безтелесної, О.Грішної, А.Колота, М.Кримої, С.Пасеки, І.Петрової, С.Лучик, М.Семикіної та інших українських науковців.

Оскільки дослідження фокусується на вивченні реалізації міграційної політики в умовах інтеграційних процесів, методологію роботи формують ідейні розробки українських авторів з різних питань міжрегіонального співробітництва, серед яких: А. Балян, Н. Волченко, Т. Зінчук, О. Злобіна, І. Лапшина, Д. Лук'яненко, П. Мазурок, А. Мокій, Л. Михайлова, Т. Орехова, І. Сторонянська, А. Філіпенко, І. Хаджинов, С. Шульц та ін.

Проблема розвитку міграційної політики в системі інтеграційних процесів є відносно новою і не характеризується комплексним підходом до її розв'язання. Водночас, реалізація євроінтеграційного вектора розвитку України вимагає цілісних наукових розробок щодо удосконалення міграційної політики з урахуванням новітніх викликів та загроз територіальній цілісності країни в умовах гострих геополітичних протистоянь, що обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» за темами: «Соціально-демографічний потенціал розвитку Карпатського регіону України» (номер державної реєстрації 0111U000706, 2011–2012 рр.), у межах якої автором розроблено інструментарій та взято участь у проведенні експертного опитування з метою визначення найбільш гострих проблем розвитку соціально-демографічного потенціалу Карпатського регіону; «Формування і використання територіальних міграційних систем для забезпечення сталого розвитку регіонів» (номер державної реєстрації 0112U000462, 2012–2014 рр.), у межах якої автором досліджено мотивацію зовнішньої міграції населення та виявлено основні перешкоди інтеграції українських громадян за кордоном; «Соціально-економічна захищеність мігрантів: загальнонаціональний та регіональний вимір» (номер державної реєстрації 0113U000106, 2013–2015 рр.), у межах якої автором здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення соціально-економічної захищеності трьох груп населення: внутрішньо переміщених осіб, іммігрантів в Україні та громадян України, які перебувають за її межами; «Соціокультурологічні наслідки міграційних процесів» (номер державної реєстрації 0114U004400, 2014 р.), у межах якої автором запропоновано типізацію моделей політики інтеграції іммігрантів за класифікаційною ознакою концептуальних підходів до суті суспільства та місця людини в ньому (виділено ліберальну, комунітарну та інтеракційну моделі); «Соціокультурний розвиток регіонів в умовах поширення

процесів вимушеної міграції» (номер державної реєстрації 0115U003681, 2015 р.), у межах якої автором розроблено інструментарій та взято участь у проведенні соціологічного дослідження соціально-культурної адаптації та інтеграції вимушено переміщених осіб у регіонах України; «Механізм регулювання міграції населення в умовах трансформації регіональних ринків праці» (номер державної реєстрації 0116U004032, 2016-2018 рр.), у межах якої автором розроблено методику оцінювання міграційного потенціалу, що є передумовою удосконалення механізму регулювання міграції населення; «Міграційна активність населення Карпатського регіону» (номер державної реєстрації – 0119U002010, 2019-2021 рр.), у межах якої автором розвинуто теоретико-методологічні основи дослідження міграційної активності населення, розроблено програму та інструментарій для проведення соціологічного опитування студентів випускних курсів закладів вищої і професійно-технічної освіти та учнів 11-х класів закладів загальної середньої освіти Карпатського регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретико-методологічних засад дослідження міграційної політики, а також розробка практичних рекомендацій щодо її формування та реалізації в системі інтеграційних процесів України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити, систематизувати та розвинути понятійно-термінологічний апарат дослідження міграційної політики;
- відстежити еволюцію теоретичних підходів до вивчення міграційної політики та сформувані відповідні сценарії міграційної політики;
- розкрити зв'язок міграції, міграційної політики та інтеграційних процесів;
- проаналізувати та класифікувати основні моделі політики інтеграції мігрантів;
- уточнити цілі, завдання, функції міграційної політики та основні принципи її формування;
- дослідити систему інституційного забезпечення міграційної політики та механізми її реалізації;
- виявити особливості реалізації міграційної політики України у контексті трансформацій процесів міжнародної та внутрішньої міграції населення;
- ідентифікувати та проаналізувати фактори і мотиваційні чинники зовнішньої міграції економічно активного населення України;
- сформувані концепцію моніторингу міграційного потенціалу економічно активного населення як об'єкта міграційної політики;
- дослідити міжпоколінні приватні трансфери в системі аналізу об'єктів міграційної політики;
- визначити шляхи розвитку міграційної політики у системі інтеграційних процесів України;
- розвинути концептуальні основи формування і реалізації державної міграційної політики України;

– обґрунтувати концепцію інгібування (уповільнення) міграційних втрат людського потенціалу як складову превентивного міграційного менеджменту.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації міграційної політики.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні підходи та прикладні інструменти, засоби формування і реалізації міграційної політики у системі інтеграційних процесів України.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям дисертації стали філософські, загально- та конкретнонаукові принципи і положення сучасної економічної теорії, демографії, міграціології – теорія міграційних систем, теорія «притягування-виштовхування», інституційна теорія, концепція глобального міграційного менеджменту, теорія людського капіталу, ринково-інституційна концепція економічної інтеграції та ін.

Вирішення поставлених завдань базується на використанні *загальнонаукових методів* дослідження: *методи синтезу, індукції, дедуції, абстрагування, узагальнення* – для формування теоретико-методологічних основ дослідження міграційної політики; *класифікації* – для типізації моделей політики інтеграції іммігрантів; *порівняння* – для дослідження факторів зовнішньої міграції; *табличний і графічний метод* – для наочного представлення основних результатів роботи; *спеціальні наукові методи: статистичного аналізу* – для дослідження процесів зовнішньої та внутрішньої міграції населення України; *факторного аналізу* – для виявлення факторів зовнішньої міграції населення України; *логістичної регресії* – для дослідження впливу соціально-демографічних характеристик особи на її рішення щодо працевлаштування за кордоном; *індексного методу* – для розрахунку індексу «міграційних прагнень» як одного із найважливіших індикаторів міграційного потенціалу населення; *моделювання* – для побудови моделі міграційного процесу в особистісному вимірі, а також моделі міграційної політики за її сферами, об'єктами регулювання та завданнями; *соціологічного опитування* – для дослідження міграційного потенціалу незайнятого населення Львівщини, а також для виявлення основних проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб у регіонах-реципієнтах.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові розробки вітчизняних та зарубіжних авторів, положення законодавства України, норми міжнародного права. Інформаційною основою аналітичних розрахунків слугували статистичні звіти Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної організації з міграції, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, веб-ресурси аналітичних та соціологічних центрів, «Eurostat», дані Державної служби статистики України, Державної міграційної служби України та інших державних структур. У роботі використано низку експертних матеріалів ЗМІ, а також авторські соціологічні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі міждисциплінарного системного підходу запропоновано новий напрям наукових досліджень міграційної політики, основу якого складає концепція превентивного міграційного менеджменту. Його застосування передбачає розвиток

методології діагностики середовища реалізації міграційної політики на засадах положень інституційної теорії та концепції інгібування міграційних втрат, що слугує базою для подальшого удосконалення міграційної політики в євроінтеграційній перспективі.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її новизну, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано концептуальні засади застосування превентивного міграційного менеджменту як функції планування та організації запобіжних заходів державної міграційної політики, які полягають у такому: визначено, що основоположним принципом превентивного міграційного менеджменту є урахування потреб та інтересів усіх стейкхолдерів міграційних відносин (країн-донорів, країн-реципієнтів, мігрантів); розроблено блок-схему здійснення міграційної політики на основі оцінювання ефектів міграційних процесів з метою посилення їх позитивів та послаблення негативів, що сприяє реалізації принципу «міграція для загального блага»; продемонстровано, що запровадження превентивного міграційного менеджменту сприяє переходу від реактивної до превентивної державної міграційної політики в Україні (політики запобігання міграційним ризикам);

– сформовано концепцію моніторингу міграційного потенціалу економічно активного населення як інструменту формування і реалізації міграційної політики, в межах якої розкрито сутність поняття «міграційний потенціал», його структуру та індикатори; запропоновано логіко-структурну схему аналізу цього потенціалу; розроблено та розраховано індекс «міграційних прагнень», що враховує різний ступінь вираження міграційних установок населення і дає змогу визначити ризики втрат людського потенціалу певної території, а також здійснити порівняльний аналіз величини потенціалу між різними соціально-демографічними групами чи регіонами та простежити його у динаміці. Методику розрахунку індексу «міграційних прагнень» апробовано у процесі моніторингу незайнятого населення Львівщини, що слугує інформаційною основою розробки превентивних заходів міграційної політики;

– обґрунтовано концепцію інгібування (уповільнення) міграційних втрат людського потенціалу як систему положень, що встановлює напрями вирішення проблеми масової еміграції економічно активного населення з України та передбачає три основні способи досягнення мети: скорочення темпів еміграції (з використанням соціально-економічних чинників, а не адміністративних заходів), стимулювання зворотності зовнішньої міграції та активізацію внутрішньої міграції населення; у межах кожного способу запропоновано низку спеціальних заходів-інгібіторів, що мають діяти у комплексі з покращенням загальної соціально-економічної і політичної ситуації в країні, а також активною освітньою, культурною й інформаційною політикою держави. Реалізація запропонованої концепції сприятиме підвищенню ефективності міграційної політики та зменшенню негативних наслідків міграції;

удосконалено:

– теоретико-методологічні основи дослідження міграційної політики, зокрема виокремлено три групи підходів до її трактування (інфлюативний, інструментальний, інтерактивний), з урахуванням яких сформульовано комплексне визначення державної міграційної політики як цілеспрямованої діяльності органів державної влади щодо регулювання міграційних відносин, процесів і явищ, їх чинників, націленої на запобігання негативним наслідкам та використання потенціалу міграції в умовах реалізації євроінтеграційного вектора реформ; на відміну від традиційного підходу, де діяльність держави пов'язана з регулюванням і контролюванням міграційних процесів завдяки використанню сукупності засобів, пропонуване визначення вказує на існування спеціалізованих функцій держави у міграційній сфері;

– інтеграційну парадигму розвитку міграційної політики, що передбачає: комплексний підхід до визначення суті інтеграційних процесів у їх внутрішньому та зовнішньому вимірах; аналіз впливу цих процесів на міграційну сферу та механізми її регулювання; визначення євроінтеграційних драйверів удосконалення міграційної політики, що у сукупності забезпечує комплексність дослідження та удосконалення міграційної політики в системі інтеграційних процесів держави;

– класифікацію моделей політики інтеграції мігрантів у соціумах-реципієнтах на основі концепції людини у суспільстві (незалежний індивід; індивід як частина спільноти; індивід як елемент соціальних відносин і зв'язків) шляхом виокремлення трьох груп моделей (ліберальна, комунітарна та інтеракційна) та визначення інтеракційної моделі як найбільш бажаної для реалізації в Україні;

– діагностику ефектів зовнішньої міграції населення, яку проведено на основі структурного підходу до оцінювання ефектів в контексті країни (регіону) походження/призначення мігрантів та виділено чотири групи ефектів (економічні, соціальні, політичні та духовні), визначено основні сфери їх впливу та індикатори ефекту для кожної з цих груп; запропоновано методику оцінювання міграційних втрат шляхом розрахунку втрат економічної активності та з урахуванням ймовірності зовнішньої трудової міграції; така діагностика є важливим елементом підвищення ефективності інформаційного забезпечення заходів міграційної політики (зокрема, щодо реалізації принципу «міграція для загального блага»);

дістали подальшого розвитку:

– теоретична модель міграційного процесу, що виходить з можливостей задоволення потреб чи їх депривації та передбачає розгляд різних стадій потенційної міграції (міграційні установки, міграційна готовність та підготовча діяльність до здійснення міграційного переміщення), що забезпечує глибину дослідження потенційної міграції як основу розробки заходів превентивного міграційного менеджменту відповідно до конкретної стадії міграційного процесу;

– концептуальні основи введення у міграційну політику функції стратегічного планування, функції запобігання міграційним втратам, а також

доповнення її принципом гнучкості, що передбачає здатність політики змінювати тактичні заходи відповідно до ситуацій, що виникають у глобальному просторі, рекомендацій міжнародних інститутів, адекватно реагувати на нові виклики й проблеми, пов'язані з новітніми світовими процесами;

– науково-методичне забезпечення інформаційної бази міграційної політики, що передбачає застосування статистичного аналізу факторів зовнішньої міграції та визначення її мотиваційних чинників за допомогою соціологічних досліджень, що проведено з використанням інструментарію, розробленого здобувачем: оцінювання «ціннісно-потребового гапу» – розриву між рівнем значущості певного блага для особистості та його фактичним задоволенням;

– теоретико-методологічні основи дослідження міжпоколінних приватних трансфертів шляхом розширення і деталізації класифікації цих трансфертів (матеріальні, інструментальні, соціально-гуманітарні); визначення місця трансфертів у системі регуляторів міграційних процесів; обґрунтовано необхідність моніторингових досліджень домогосподарств, що отримують певні трансферти з метою аналізу структури витрат та міграційних установок їх акцепторів; результати моніторингу є інформаційною основою для розробки превентивних заходів міграційної політики в частині регулювання міграційного потенціалу населення та ефективного використання грошових трансфертів мігрантів з-за кордону;

– концептуальні основи формування та реалізації державної міграційної політики України, які базуються на авторському формулюванні засадничих принципів, мети, пріоритетних цілей та завдань міграційної політики України; враховують необхідність регулювання вимушених переміщень населення, а також важливість сприяння внутрішнім та зовнішнім інтеграційним процесам та слугують основою удосконалення Концепції державної міграційної політики України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні методології діагностики середовища реалізації міграційної політики, обґрунтуванні її пріоритетів в умовах інтеграційних процесів та розробці практичних рекомендацій щодо уповільнення міграційних втрат людського потенціалу України.

Основні результати дослідження впроваджено на державному та регіональному рівнях:

на державному рівні: у діяльності Комітету з питань соціальної політики та праці Верховної Ради України (довідка № 04-37/13-65563 від 02.04.2014 р.) – рекомендації щодо формування політики регулювання чинників трудової міграції, що включає протекціонізм зайнятості і створення в країні зон захисту кваліфікованої праці, стимулювання попиту на ринку праці та забезпечення гідної оплати праці українських громадян; Державної служби зайнятості Міністерства соціальної політики України (центральний апарат) (довідка № ДЦ-02-8669/0/6-15 від 02.12.2015 р.) – результати оцінювання ризиків втрат людського потенціалу у світлі євроінтеграційних перетворень регіонального

ринку праці (на прикладі міста Львова); Комітету Верховної Ради України з прав людини, національних меншин і міжнародних відносин (довідка № 03-81 від 23.12.2016 р.) – пропозиції щодо напрямків удосконалення державної міграційної політики щодо уповільнення темпів масового виїзду працездатного населення за кордон, інтенсифікації рееміграційних процесів, посилення соціально-економічної захищеності ВПО та зовнішніх трудових мігрантів; Адміністрації Президента України (довідка № 41 від 26.03.2019 р.) та Міністерства соціальної політики України (довідка № 47 від 04.04.2019 р.) – пропозиції щодо внесення змін до чинної Концепції державної міграційної політики України та удосконалення засад Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року;

на регіональному рівні: у діяльності Департаменту економічного розвитку, інвестицій, торгівлі та промисловості Львівської облдержадміністрації (довідка № 2-11-3839 від 30.10.2013 р.) – пропозиції до окремих положень Стратегії розвитку Львівської області на 2014–2020 роки; Головного управління Державної міграційної служби України у Львівській області (довідка № 21281 від 30.10.2013 р.) – пропозиції щодо поновлення міграційних карт Львівської області; Департаменту соціального захисту населення Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 01-929 від 03.12.2014 р., довідка № 15-11225 від 24.12.2015 р.) – рекомендації щодо розробки регіональної політики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціум, що приймає; результати аналізу структури потреб внутрішньо переміщених осіб та можливостей їх інтеграції у нове середовище; Львівського обласного центру зайнятості (довідка № 02-4876/0-16 від 23.12.2016 р.) – результати оцінки ефективності структурних змін прикордонних ринків праці; Львівського міського центру зайнятості (довідка № 01/5206 від 20.12.2017 р.) та Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-10-4398 від 14.12.2017 р.) – ризики втрат людського потенціалу в умовах трансформації регіонального ринку праці (на прикладі міста Львова) та пропозиції щодо запобігання вимиванню найбільш цінного людського потенціалу за межі регіону і країни.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням, у якому висвітлено ідеї, концепції, методологічні підходи, рекомендації, що належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення і результати дисертації було представлено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: «Trans-border economies – new challenges of regional development in democratic world» (м. Ярósлав, 2012 р.), «Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств» (м. Донецьк, 2012 р.), «Оцінювання ефективності соціальної політики: методологія та практика» (м. Київ, 2012 р.), «Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін» (м. Сімферополь, 2013 р.), «Актуальні проблеми управління людськими ресурсами та економіки праці» (м. Львів,

2013 р.), «Соціально-економічний розвиток і якість життя населення регіону» (м. Івано-Франківськ, 2013 р.), «Соціально-психологічні та економіко-правові аспекти управління людськими ресурсами у XXI столітті» (м. Львів, 2013 р.), «Applied Sciences in Europe: tendencies of contemporary development» (м. Штутгарт, 2013 р.), «Системний аналіз економічних систем» (м. Львів, 2013 р.), «Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка» (м. Львів, 2013 р.), «Проблеми та перспективи розвитку економіки та підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні» (м. Львів, 2013 р.), «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 2014 р.), «Миграционные процессы: тренды, вызовы, перспективы» (м. Казань, 2014 р.), «The 1st International Conference on Economic Sciences» (м. Відень, 2014 р.), «Проблеми зовнішньої міграції України та інших пострадянських держав» (м. Львів, 2014 р.), «Brain Drain – Brain Gain: світовий контекст та українські реалії» (м. Львів, 2014 р.), «Economics and management: problems of science and practice» (м. Нюрнберг, 2014), «Регіональна політика в Україні: сучасний стан та стратегія реформування» (м. Львів, 2014 р.), «Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (м. Одеса, 2015 р.), «Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум» (м. Львів, 2015 р., 2017 р., 2018 р.), «Actual problems of economics, management and law in modern social and economic environment» (м. Лісабон, 2015 р.), «Modern transformation of economics and management in the era of globalization» (м. Клайпеда, 2016 р.), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації» (м. Львів, 2016 р.), «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму» (м. Львів, 2016 р.), «Ризики зайнятості вразливих груп населення» (м. Київ, 2016 р.), «Innovative economy: processes, strategies, technologies» (м. Кельце, 2017 р.), «Economy and society: a modern foundation for human development» (м. Лейпциг, 2017 р.), «Anti-Crisis management: the state, region, enterprise» (м. Ле-Ман, 2017 р.), «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (м. Львів, 2017 р.), «From the Baltic to the Black sea: the formation of modern economic area» (м. Рига, 2018 р., 2019 р.), «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness» (м. Батумі, 2018 р.), «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки» (м. Львів, 2019 р.), «Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів і трансформацій» (м. Львів, 2019 р.), «Science and Practice: Implementation to Modern Society» (м. Манчестер, 2020 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 74 наукові праці загальним обсягом 89,15 д.а., з яких особисто автору належить 55,02 д.а., у тому числі 1 одноосібна монографія, 10 колективних монографій, 6 статей у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (із них 4 – у співавторстві), 20 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 6 – у співавторстві), 29 публікацій за матеріалами конференцій (із них 3 – у співавторстві) та 8 публікацій в інших наукових виданнях (із них 5 – у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 516 сторінок. Робота містить 44 таблиці, з них 6 таблиць займають 7 повних сторінок, 39 рисунків, з них 3 рисунки займають 3 повні сторінки, 20 додатків на 63 сторінках, список використаних джерел із 412 найменувань на 41 сторінці. Обсяг основного тексту дисертації становить 402 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, показано її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито положення наукової новизни, підтверджено практичне значення та апробацію одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні основи соціально-економічних досліджень міграційної політики»** розвинуто понятійно-термінологічні основи міграційної політики, відстежено еволюцію теоретичних підходів до вивчення міграційної політики, розкрито зв'язок міграції, міграційної політики та інтеграційних процесів, проаналізовано основні моделі політики інтеграції мігрантів у соціумі, що приймає.

Узагальнено, систематизовано та розвинуто понятійно-термінологічний апарат дослідження міграційної політики. Зокрема, з позицій міграціології узагальнено логіко-структурну схему, що дає змогу розкрити суть міграції як одну з форм руху населення, систематизувати її типізацію за певними класифікаційними ознаками. Сформовано модель міграційного процесу на особистісному рівні, що виходить з можливостей задоволення потреб чи їх депривації та передбачає розгляд різних стадій потенційної міграції (міграційні установки, міграційна готовність та підготовча діяльність до здійснення міграційного переміщення). Такий підхід забезпечує краще розуміння та розрізнення цих понять, а також уможливорює розробку конкретних заходів міграційної політики відповідно до кожної стадії міграційного процесу.

Дослідження політики як об'єкта аналізу низки суспільних наук та розгляд визначень міграційної політики, запропонованих провідними науковцями, дали змогу виокремити три групи підходів до трактування цього поняття: інфлюативний, інструментальний, інтерактивний (рис. 1). З урахуванням цих підходів сформульовано авторське розуміння державної міграційної політики як цілеспрямованої діяльності органів державної влади щодо регулювання міграційних відносин, процесів і явищ, їх чинників, націленої на запобігання негативним наслідкам та використання потенціалу міграції в умовах реалізації євроінтеграційного вектора реформ. Міграційна політика є важливим елементом системи соціально-економічної політики держави, реалізується у співпраці з міжнародними інститутами та за допомогою спеціальних заходів покликана сприяти соціально-економічному розвитку країни, підвищенню якості життя населення й цілісності соціуму.

Рис. 1. Підходи до визначення міграційної політики

Джерело: розроблено автором

Проаналізовано такі теоретичні підходи до вивчення міграції населення: теорію притягування-виштовхування, неокласичну теорію (макро- і мікрорівня), нову економіку трудової міграції, концепцію людського капіталу, теорію міграційних мереж, інституційну теорію, кумулятивної причинності, сегментованого ринку праці, теорію світових систем, світового ринку праці, мобільних переходів, теорію рівнів просторового розвитку, міграційних систем, синтетичну теорію та концепцію глобального міграційного менеджменту. Відстеження еволюції таких підходів допомогло сформуванню основні сценарії міграційної політики у межах кожного з них. Це слугуватиме методологічною основою для пояснення міграційних процесів, що відбуваються сьогодні в Україні, та розробки рекомендацій щодо вдосконалення державної міграційної політики.

Залежно від спрямованості інтеграційних процесів (досередини чи назовні відносно системи), виділено зовнішню і внутрішню їх форму, тобто інтеграцію соціальної системи до інших систем та інтеграцію всередині самої системи (рис. 2). Комплексний підхід до вивчення поняття інтеграції передбачив розгляд внутрішніх інтеграційних процесів у трьох ракурсах: інтеграція системи (поєднання її складових), інтеграція у систему (входження суб'єкта у неї) та інтеграція у систему (внутрішньосистемні процеси зміцнення зв'язків). Визначено показники інтегрованості у межах кожного ракурсу. Встановлено форми зовнішньої інтеграції та процеси, що її супроводжують.

З'ясовано сутність глобалізації та співвідношення цього поняття з інтеграцією. Розглянуто рівні та форми міжнародної економічної інтеграції. Встановлено, що під впливом процесів глобалізації та інтеграції відбувається збільшення кількості мігрантів, зростання кількості країн їх походження, зміна соціально-демографічної структури міграційних потоків та посилення

міжконтинентального характеру переміщень, з'являються нові форми міграції населення. Крім того, відбувається поступове зміщення центру регулювання міграції на наддержавний рівень.

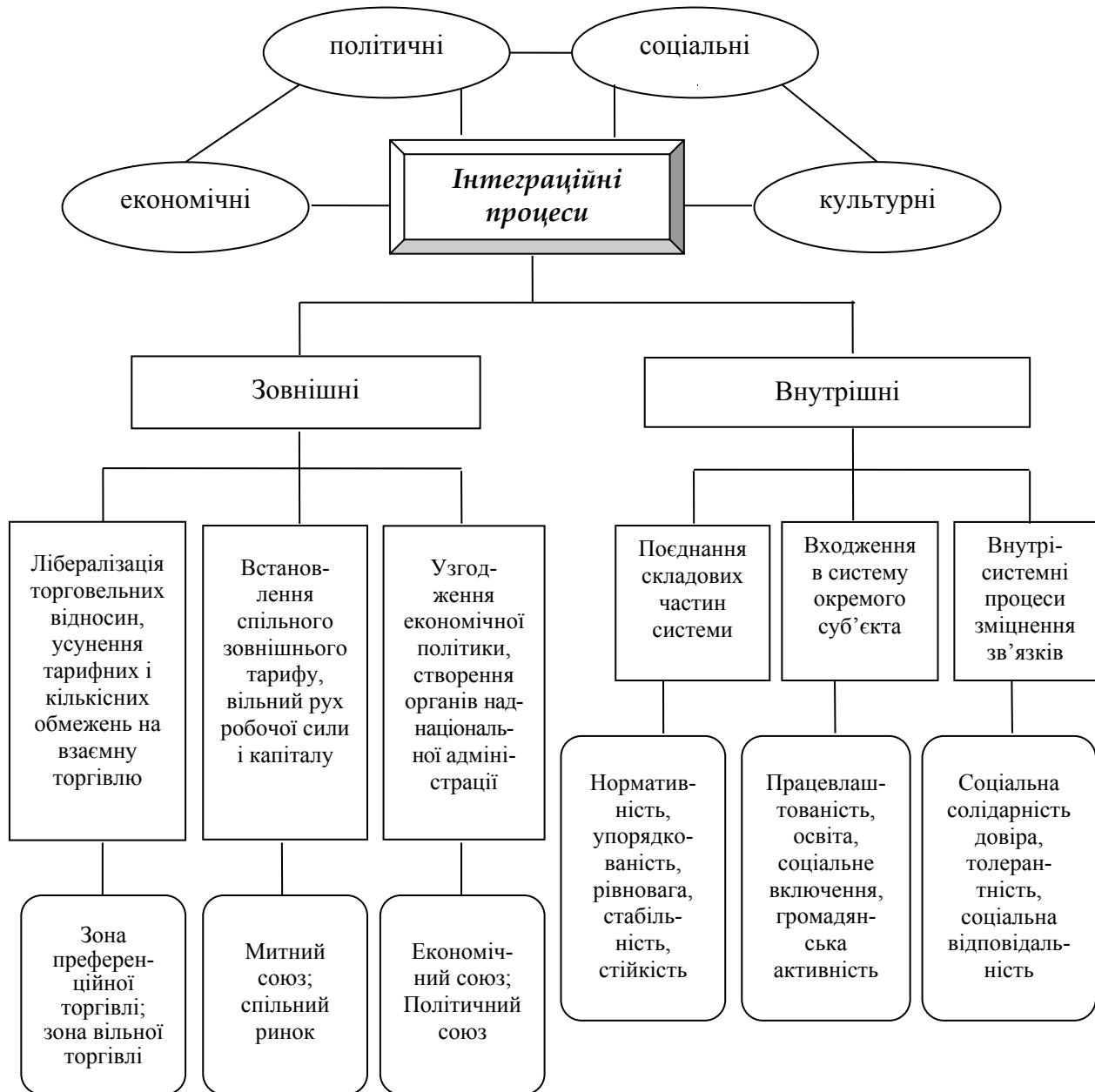

Рис. 2. Система інтеграційних процесів у їх основних видах та формах
Джерело: розроблено автором

Вплив інтеграційних процесів на формування та розвиток міграційної політики відбувається прямо і опосередковано, що представлено у вигляді інтеграційного трикутника взаємодії інтеграції, міграції та політики. Його можна деталізувати, залежно від форми інтеграції та характеру міграційних процесів. Наприклад, процеси євроінтеграції здійснюють прямий вплив на міграційну політику України через необхідність гармонізації законодавства щодо регулювання міграційної сфери з європейськими нормами, запровадження певних стандартів ведення міграційної політики, індикаторів оцінювання її ефективності,

обов'язку дотримання відповідних норм та стандартів тощо. З іншого боку, євроінтеграція опосередковано визначає міграційну політику, впливаючи на міграцію населення. Зокрема, євроінтеграційні процеси сприяють підвищенню рівня міжнародної мобільності, виїзду працездатного населення у європейські країни з метою навчання та працевлаштування, що потребує розробки відповідних регулюючих заходів міграційної політики. У свою чергу, міграційні процеси сприяють інтеграційним. Міграційна політика теж сприяє євроінтеграції шляхом підписання договорів та угод, проведення відповідних заходів та програм, створення умов для поглиблення взаємодії на особистісному, регіональному, міждержавному рівнях. Тобто йдеться про взаємозв'язок і взаємовплив інтеграції, міграції та політики.

Щодо внутрішньої інтеграції, зокрема інтеграції мігрантів у соціум, що приймає, то успішність цього процесу залежить як від самої особи мігранта, так і від моделі інтеграційної політики країни призначення. Беручи за основу концепцію людини у суспільстві (незалежний індивід, індивід як частина спільноти та індивід як елемент соціальних відносин і зв'язків) усе різноманіття таких моделей систематизовано у три групи: ліберальна, комунітарна, інтеракційна. Це допомогло визначити інтеракційну модель як найбільш прийнятну для України. Вона поєднує кращі характеристики ліберальної та комунітарної моделі та, водночас, нівелює їх недоліки. Зasadничим принципом інтеракційної моделі є «єдність у різноманітті».

У другому розділі «Інституційний аналіз проблем формування та реалізації міграційної політики України» уточнено цілі, завдання і функції міграційної політики та основні принципи її формування, досліджено інституційне забезпечення міграційної політики та механізми її реалізації у контексті інтеграційних викликів сучасності.

Перелік описаних у науковій літературі функцій міграційної політики (регулююча, дипломатична, інтеграційна, компенсаційна, контролююча) доповнено превентивною – функцією запобігання негативним наслідкам міграції, у тому числі міграційним втратам. Обґрунтовано необхідність розширення принципів міграційної політики принципом гнучкості, що передбачає здатність політики змінювати тактичні заходи відповідно до ситуацій, що виникають у глобальному просторі, рекомендацій міжнародних інститутів, адекватно реагувати на нові виклики й проблеми, пов'язані з новітніми світовими процесами. Систематизовано основні цілі і завдання міграційної політики відповідно до сфери та об'єктів регулювання (рис. 3).

Аналіз інституційного забезпечення міграційної політики показує, що воно є неефективним і потребує вдосконалення. В умовах інтенсифікації еміграційних процесів та необхідності регулювання вимушених внутрішніх переміщень населення постає необхідність координації діяльності та посилення взаємодії різних структур, між якими розпорошено функції державного регулювання міграційних процесів. Йдеться про потребу чіткішого розмежування компетенцій окремих інституцій та створення міжвідомчої комісії, певного об'єднувального органу чи підрозділу. Крім того, інтеграційна складова міграційної політики практично не має інституційного забезпечення.

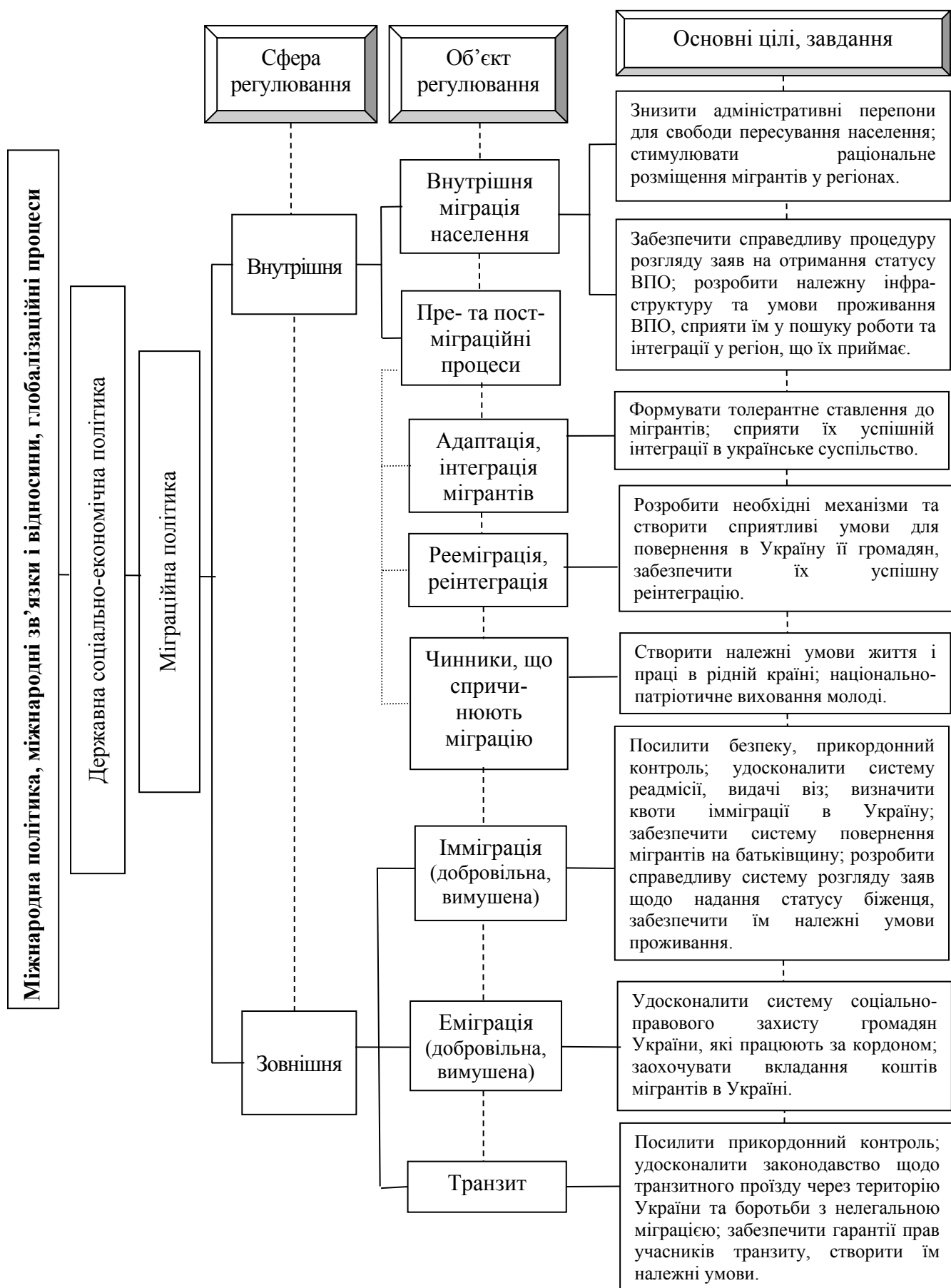

Рис. 3. Сфери регулювання міграційної політики та її основні завдання в Україні *

* Джерело: розроблено автором

Визначено такі основні напрями удосконалення і розвитку нормативно-правової бази міграційної політики України: прийняття нової редакції Концепції державної міграційної політики України; розробка механізмів реалізації закону «Про зовнішню трудову міграцію»; гармонізація законодавства України та країн-реципієнтів українських мігрантів (щодо медичного страхування, пенсійного забезпечення та ін.); удосконалення договірною регулювання соціального захисту мігрантів із фокусуванням першочергової уваги на країнах, де спостерігається найбільша кількість мігрантів-вихідців з України та країнах походження мігрантів, які прибувають до нашої держави; ратифікація Міжнародної Конвенції ООН про захист прав усіх трудящих-мігрантів, а також основних Конвенцій МОП, що стосуються захисту прав мігрантів (№48, 97, 102, 118, 143 та ін.); удосконалення існуючих та розробка нових механізмів реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, найбільш гострою залишається проблема отримання вимушеними мігрантами соціального житла, відсутність порядку відшкодування втраченого приватного житла та матеріальних збитків, заподіяних мешканцям регіонів, де відбувається збройний конфлікт. Актуальною на сьогоднішній день залишається необхідність розробки та прийняття Міграційного кодексу. Цей документ мав би забезпечити цілісний підхід до регулювання міграційних процесів та стати основою стратегічного управління у цій сфері.

Здійснено теоретико-методологічне обґрунтування механізмів регулювання міграції населення. Зокрема, розкрито сутність механізму як інструменту, застосування якого зумовлено причинно-наслідковою єдністю міграційних процесів та спрямованістю на досягнення конкретної мети.

Сформовано імперативи конструювання та реалізації механізмів регулювання міграції: транснаціональність, зіставлюваність з регулюючими підходами суміжних сфер, відповідність законам ринкового регулювання та цілеспрямоване формування. Розгляд різних підходів до класифікації механізмів регулювання міграції уможливив їх систематизацію за основними групами (адміністративні, нормативно-правові, соціально-економічні, валютно-фінансові, соціокультурні, інформаційні) з визначенням механізмів прямого і непрямого впливу в межах кожної групи. Система таких механізмів в Україні перебуває лише на стадії формування.

У третьому розділі «Соціально-економічні проблеми розвитку міграційної політики у сучасних умовах» проаналізовано міграційну політику України у вимірі трансформацій процесів міжнародної та внутрішньої міграції населення, ідентифіковано фактори та мотиваційні чинники зовнішньої міграції економічно активного населення України, розглянуто особливості внутрішньої міграції та вимушених переміщень населення в Україні, визначено основні проблеми адаптації внутрішньо переміщених осіб у регіонах-реципієнтах.

За кількістю емігрантів Україна посідає провідні місця у світі протягом останніх двадцяти років. На перші роки незалежності України припадає найбільша міграційна активність її населення як у напрямі прибуття, так і вибуття. Міграційний приріст, який з 2005 р. почали фіксувати державні органи статистики, є зовсім незначним. До того ж офіційні дані не враховують тих громадян України, котрі отримали право на постійне проживання за кордоном або громадянство інших держав, однак не знялися з реєстрації в Україні.

Найбільш поширеною формою міжнародної міграції в Україні є тимчасова трудова. Оскільки небагато людей звертається по допомогу у працевлаштуванні до відповідних фірм-посередників, і немає відпрацьованої комплексної державної системи моніторингу трудової міграції в Україні, то точних даних щодо кількості її учасників на сьогодні немає. Загалом кількість українських громадян, які час від часу виїжджають на заробітки за її межі, експерти оцінюють у межах від 1,5 до 3 млн. осіб. Більш ніж удесятеро меншою є кількість трудових мігрантів за даними Державної служби зайнятості, оскільки вона фіксує лише тих осіб, котрі працевлаштовані за кордоном суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. Однак і ці джерела показують постійну тенденцію до зростання відповідних показників. Так, якщо у 2014 р. кількість працевлаштованих за кордоном становила 69,3 тис. осіб, то у 2018 р. – вже 97,1 тис. осіб.

Загалом, в останні роки спостерігаються такі негативні тенденції міграційних процесів: трансформація частини тимчасової трудової міграції у стаціонарну; зростання кількості студентів, які здобувають вищу освіту за кордоном, і не планують повертатися в Україну; щорічне зростання частки українських громадян, котрі висловлюють бажання виїхати за кордон. Хоча євроінтеграція не є визначальним чинником інтенсифікації еміграційних потоків з України, однак підсилює їх. Зростання масштабів еміграції з України у найближчій перспективі не буде сповільнюватись, якщо не застосувати адекватних заходів державної міграційної та соціально-економічної політики. Основою розробки необхідних заходів є дослідження факторів і причин зовнішньої міграції.

Проаналізовано значення 20 основних факторних ознак у розрізі областей України (2004–2018 рр.), що можуть впливати на міграційну активність населення. За допомогою методу покрокового включення факторних змінних у модель регресії вдалося побудувати декілька регресійних рівнянь та відібрати чотири найбільш значущі фактори. Рівняння регресії має вигляд:

$$Y=2,4-1,85x_1 -0,73x_2 -0,07 x_3+0,08x_4, \quad (1)$$

де Y – коефіцієнт вибуття населення, осіб на 10 тис. населення; x_1 – середньомісячна заробітна плата, що припадає на одного найманого працівника, дол. США; x_2 – валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, дол. США; x_3 – прямі іноземні інвестиції, що припадають на одну економічно активну особу, дол. США; x_4 – частка населення з грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму. Коефіцієнт детермінації ($R^2=0,76$) показує, що 76% зміни значення коефіцієнта міграційного вибуття за аналізований період обумовлено дією факторів, які увійшли до моделі. Показником тісноти кореляційного зв'язку для регресійної моделі є коефіцієнт множинної кореляції R , який дорівнює 0,87, що свідчить про тісний кореляційний зв'язок між рівнем вибуття населення та змінними рівняння.

Факторний аналіз та результати соціологічних досліджень дають підстави стверджувати, що причини міграції населення України в основному мають економічний характер. Це означає, що регулюванню трудової міграції мають слугувати в основному соціально-економічні механізми. Зокрема, першочергового

вирішення потребують такі проблеми: наближення соціальних стандартів до європейських норм (перш за все, підвищення мінімальної зарплати та забезпечення своєчасності її виплат); покращення можливостей працевлаштування економічно активного населення; подолання корупції на всіх рівнях суспільства.

Проблема дискримінаційних порушень прав мігрантів залишається відкритою і такою, що потребує свого розв'язання у різних аспектах: правовому, економічному, соціальному, інституційному та ін. Найперше слід констатувати, що певна частина трудових мігрантів – вихідців з України зазнають дискримінації за кордоном. Здебільшого вона проявляється у несправедливій щодо них системі оплати праці (мається на увазі занижений її рівень, неоплачувана понаднормова робота тощо) та обмеженні можливостей кар'єрного зростання. Повне або часткове невизнання українських дипломів про освіту певною мірою також можна розглядати як непрямую форму дискримінації наших громадян. Результатом застосування дискримінаційних практик у соціально-трудої сфері приймаючого суспільства є неповне чи неефективне використання людського потенціалу мігрантів. Це завдає збитків як дискримінованій особі, державі-донору, так і реципієнту іноземної робочої сили. Тому вирішення цієї проблеми потребує всебічної координації зусиль та співпраці.

В Україні спостерігається невисокий рівень внутрішньої міграції населення, порівняно з розвинутими країнами світу. Основними причинами цього є: значні витрати на переселення, висока вартість купівлі й оренди житла, низький рівень доходів населення, залежність доступу до багатьох соціальних послуг від місця реєстрації, труднощі з працевлаштуванням на новому місці. Водночас, більшою інтенсивністю відзначається внутрішня маятникова міграція. За останній період міграції з села до міста втрачають характер маятникових, набуваючи незворотного характеру, що призводить до деградації та відмирання сільських населених пунктів. Крім того, це створює додатковий тягар на інфраструктуру регіонів прибуття сільських жителів, деформує соціально-демографічну структуру населення, посилює дисбаланс його розподілу на території України загалом.

Починаючи з 2014 р значна частина внутрішніх переміщень населення набула вимушеного характеру. Зокрема, через агресію Росії проти України та анексію частини території відбувається вимушена міграція мешканців з окремих районів Донецької, Луганської областей та АР Крим до інших регіонів держави. Розселення ВПО не відбувається рівномірно і не є достатньо врегульованим процесом. Більшість цих осіб переїхала до контрольованих українською владою районів Донецької та Луганської областей, а також до Харківської області та м. Києва. Через слабку реалізацію норм законодавства щодо державного забезпечення ВПО безоплатним тимчасовим помешканням, житлове питання залишається найактуальнішим для переселенців. Окрім цього, негайного вирішення вимагають проблеми з оформленням документів та працевлаштуванням переміщених осіб.

У четвертому розділі «Науково-методичне забезпечення аналізу об'єктів міграційної політики» розроблено методологію оцінювання міграційного потенціалу як об'єкта міграційної політики, здійснено діагностику

ефектів зовнішньої міграції, розвинуто теоретико-методологічні основи дослідження міжпоколінних приватних трансфертів у системі аналізу об'єктів міграційної політики.

Обґрунтовано концепцію моніторингу міграційного потенціалу економічно активного населення. У широкому значенні міграційний потенціал визначено як інтегральну сукупність кількісних і якісних характеристик мобільності й мотивацій до зміни місця праці чи проживання економічно активного населення окремої території. Компонентна структура міграційного потенціалу містить три основні складові: соціально-демографічну, економічну та соціально-психологічну. При дослідженні міграційного потенціалу території необхідно враховувати частку як «твердих», так і ймовірних мігрантів. Ймовірні мігранти характеризуються наявністю позитивних міграційних установок, а «тверді» – ще й виявляють готовність, мають плани до виїзду за кордон. Частку «твердих» мігрантів, які становлять основу, ядро міграційного потенціалу певної території, можна визначити за допомогою репрезентативних соціологічних опитувань. Зокрема, прямі запитання щодо чітких планів працевлаштування чи виїзду за кордон у найближчій перспективі дають можливість оцінити кількість потенційних мігрантів. Так, результати опитування безробітних Львівщини (2013–2016 рр., 2018–2019 рр.)¹ показали, що за досліджувані роки частка «твердих» мігрантів мінялася почергово (зменшення-зростання, рис. 4). Це пов'язано не лише з економічними, а й політичними, ціннісними та безпековими чинниками.

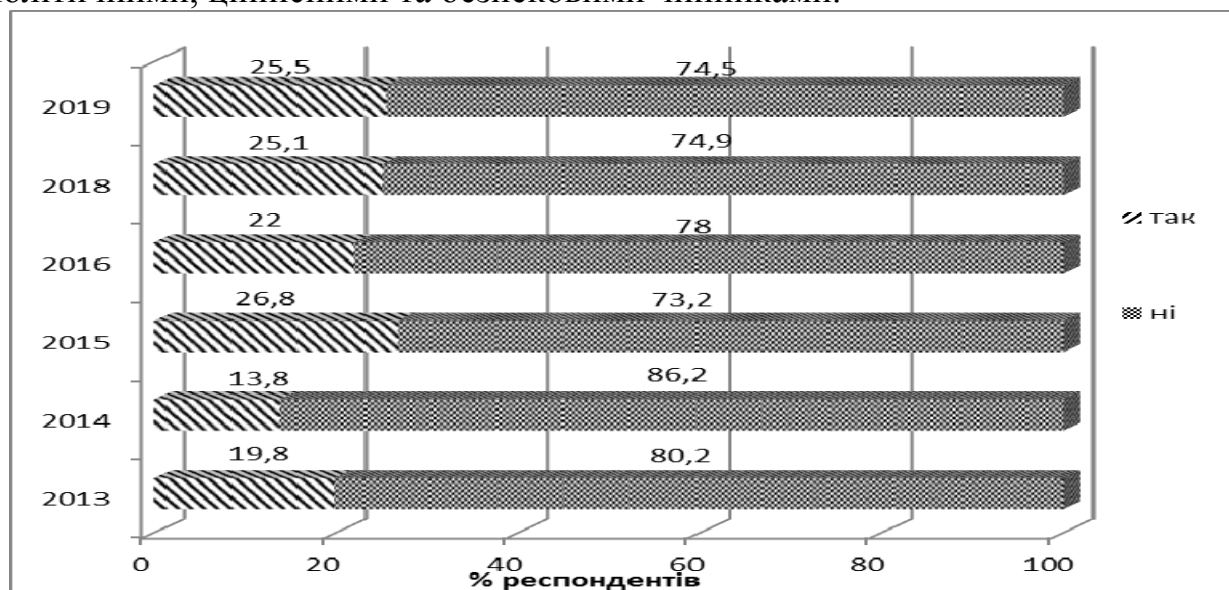

Рис. 4. Відповіді на запитання «Чи маєте плани працевлаштування за кордоном у найближчих 5 років?» (за результатами авторського панельного опитування незайнятого населення Львівщини, 2013–2016 рр., 2018–2019 рр.)

¹ Анкетування проводилось серед безробітних осіб, які звертались по допомогу щодо працевлаштування до Львівського міського центру зайнятості, у листопаді-грудні 2013, 2014, 2015, 2016, 2018 та 2019 рр. Щороку на основі квотної вибірки розповсюджувалось по 500 анкет. Основними ознаками відбору були вік, стать та освіта. Аналізу підлягало 360 анкет за 2013 р., 400 – за 2014 р., 350 – за 2015, 345 – за 2016, 338 – за 2018 та 384 – за 2019 роки.

Розроблено та розраховано один із найважливіших індикаторів міграційного потенціалу населення – індекс «міграційних прагнень». Він дає змогу визначити ризики втрат людського потенціалу певної території, а також здійснити порівняльний аналіз величини потенціалу між різними соціально-демографічними групами чи регіонами та простежити його у динаміці. Індекс міграційних прагнень (MDI – the Migration Desires Index), розраховано за формулою:

$$MDI = \frac{5f_5 + 4f_4 + 3f_3 + 2f_2 + f_1 + 0f_0}{N}, \quad (2)$$

де N – загальна кількість отриманих відповідей на питання; f_i – частота вибору відповідного варіанта відповіді; i – ступінь вираження міграційних прагнень, що відповідає певному варіанту відповіді (оцінка в балах від 0 до 5). Згідно з формулою (2) кожному із запропонованих варіантів відповіді присвоєно бали від 0 до 5, які вимірюють ступінь міграційного потенціалу, де 5 – максимально високий (характерний для осіб, які прагнуть виїхати за кордон на постійне місце проживання), а 0 – відображає його відсутність (спостерігається у людей, котрі не мають бажання виїжджати за кордон за жодних обставин). У табл. 1 наведено варіанти відповідей, присвоєна їм оцінка в балах, частоти спостережень, що слугують основою для розрахунку індексу, а також результати розрахунків – значення самого індексу за шість досліджуваних років.

Таблиця 1

Розрахунок індексу міграційних прагнень безробітних Львівщини (на основі питання анкети «Якщо б у вас була можливість вибору, то чому б ви надали перевагу?»)

Варіант відповідей в анкеті (одиничні показники в оцінці МП)	Оцінка, балів	Частота спостережень					
		2013	2014	2015	2016	2018	2019
Виїхав би на постійне місце проживання за кордон	5	116	95	110	77	79	95
Виїхав би на кілька років за кордон, щоб покращити своє матеріальне становище	4	62	70	63	64	54	72
Поїхав би на тимчасові заробітки за кордон	3	27	44	35	47	71	49
Поїхав би за кордон лише з пізнавальною, розважальною метою	2	53	66	43	44	47	64
Важко відповісти	1	4	3	3	2	6	1
Не виїжджав би за кордон	0	105	119	91	118	81	102
MDI	–	2,8	2,6	2,9	2,5	2,73	2,71

Розрахунки показали, що зміни показників міграційних прагнень корелюють зі змінами частки «твердих» мігрантів. За результатами дослідження розроблено карту міграційних преференцій безробітних, що представляє собою рейтинг країн, найбільш привабливих для стаціонарної, тривалої та тимчасової міграції респондентів за шість років моніторингу. Так, перші рангові позиції вибору респондентів для стаціонарної міграції зайняли: Німеччина (I), США (II) та Канада (III); для тривалої міграції (виїзд на кілька років, щоб підняти своє матеріальне становище) – США (I), Німеччина (II),

Польща (III); для тимчасових заробітків – Польща (I), Німеччина (II), США (III). Результати оцінювання можливих масштабів та напрямків зовнішньої міграції населення слугують важливим інформаційним підґрунтям заходів превентивного міграційного менеджменту.

На прикладі результатів моніторингу незайнятого населення Львівщини проілюстровано застосування непрямих методів вивчення міграційного потенціалу. Зокрема, у результаті побудови моделі логістичної регресії було підтверджено гіпотезу про визначальний вплив соціально-демографічних характеристик особи (вік та стать) на її рішення щодо працевлаштування за кордоном. Крім того, виявлено зв'язок між зміною рівня міграційного потенціалу та оціночними судженнями респондентів щодо свого матеріального стану, перспектив працевлаштування на ринку праці тощо.

Для більш комплексної оцінки міграційного потенціалу населення запропоновано застосувати поняття «ціннісно-потребового гапу», який характеризує розрив між рівнем значущого блага та його фактичним задоволенням. На останньому етапі (2019 р.) моніторингового дослідження міграційних настроїв безробітних їм пропонувалось оцінити за п'ятибальною шкалою рівень значущості (де 5 балів – найважливіша, 1 – не має жодного значення) та міру задоволеності (5 балів – повністю задоволений, 1 – зовсім не задоволений) 15 компонент та чинників власної життєдіяльності. Високий рівень значущості на фоні низького рівня задоволеності виявлено по двох чинниках: стабільність соціально-економічної і політичної ситуації в країні та стан навколишнього середовища. Певний ціннісно-потребовий гап формують також: житлові і побутові умови, особиста безпека у суспільстві, соціальна захищеність та рівень матеріального забезпечення. Ці результати вказують на найгостріші проблеми, що можуть стати причиною еміграції населення.

На основі структурного підходу до оцінювання ефектів міжнародної міграції населення для країни (регіону) походження/призначення мігрантів виділено чотири групи ефектів (економічні, соціальні, політичні, духовні) із визначенням сфери їх впливу та індикаторів для кожної групи. За цією логікою здійснено короткий аналіз ключових індикаторів впливу зовнішньої міграції населення на розвиток України та інших держав. Зокрема, за запропонованою автором методикою розраховано втрати економічної активності. Обґрунтовано висновок про те, що міжнародна міграція населення може мати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток суспільства і його членів, залежно від особливостей державної політики та поведінки сторін-учасниць міграційних процесів.

У вітчизняній економічній науці проблема міжпоколінних приватних трансфертів є досить новою і практично не розробленою і в теоретичному, і прикладному аспектах. Запропонована класифікація трансфертів за видом наданих чи отриманих благ може слугувати теоретико-методологічною основою для подальших наукових досліджень у цьому напрямі. На основі доступної інформаційної бази зроблено висновок, що в Україні існують інтенсивні потоки міжпоколінних приватних трансфертів. При цьому, переважають низхідні трансферти як матеріальні, так і нематеріальні. Особливістю трансляції таких трансфертів в Україні є спільне проживання дорослих дітей з батьками. Водночас, результати

соціологічних досліджень показують, що матеріальні трансферти з-за кордону надходять домогосподарствам від дітей у два рази частіше, ніж від батьків. Запропонована у роботі схема ймовірного впливу матеріальних та інструментальних трансфертів на міграційну активність їх акцепторів показує складність і неоднозначність такого зв'язку. Адже позитивні за своєю природою трансферти можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на саму особистість, яка їх отримує, та на її міграційну активність. Доцільним видається запровадження системи моніторингових досліджень домогосподарств, що отримують той чи інший вид трансфертів, щодо структури витрат та міграційних установок їх акцепторів. Результати такого моніторингу слугуватимуть інформаційною основою для розробки превентивних заходів міграційної політики щодо запобігання міграційним втратам та ефективного використання грошових трансфертів мігрантів.

У п'ятому розділі «Шляхи удосконалення міграційної політики України: євроінтеграційний вектор» визначено інтеграційні драйвери розвитку сучасної міграційної політики, розвинуто концептуальні основи формування та реалізації державної міграційної політики України, запропоновано шляхи реалізації принципу «міграція для загального блага» як пріоритету міграційної політики держави, обґрунтовано концепцію «інгібування міграційних втрат» людського потенціалу як складової превентивного міграційного менеджменту.

Визначено шість пріоритетів регулювання міграційних процесів у країнах ЄС (базове регулювання, соціальний захист мігрантів і біженців, цільове стимулювання імміграції, заохочення рееміграції, протидія нелегальній міграції, інтеграція у соціум, що приймає) та виокремлено основні регулюючі інструменти по кожному з них. Фокуси адаптації європейського досвіду для України показано у розрізі концептуальних, стратегічних і практичних кроків. Крім того, сформульовано основні завдання міграційної політики в системі інтеграційних процесів України. Їх реалізації має сприяти інноваційний інструмент – превентивний міграційний менеджмент через функції формування, планування та організування міграційної політики (рис. 5). У свою чергу, результати її імплементації впливають на розвиток інтеграційних процесів. Важливим завданням міграційного менеджменту на етапі формування міграційної політики є врахування потреб та узгодження інтересів основних учасників міграційних процесів і відносин. На рис. 5 наведено пріоритетні цілі й завдання міграційної політики, які потрібно реалізовувати поступово і поетапно та у подальшому формувати нові. Розробка та успішна імплементація заходів міграційної політики потребують удосконалення її інформаційної, інституційної, організаційної бази та належного матеріально-технічного забезпечення.

Як важливий інструмент удосконалення міграційної політики запропоновано авторський варіант Концепції державної міграційної політики України, у якій, на відміну від нині діючої, враховано необхідність регулювання вимушених переміщень населення; здійснено комплексний аналіз проблем еміграції, імміграції, внутрішньої добровільної та вимушеної міграції; чітко визначено основні поняття, мету, пріоритетні цілі та в межах кожної – низку завдань, засадничі принципи міграційної політики України.

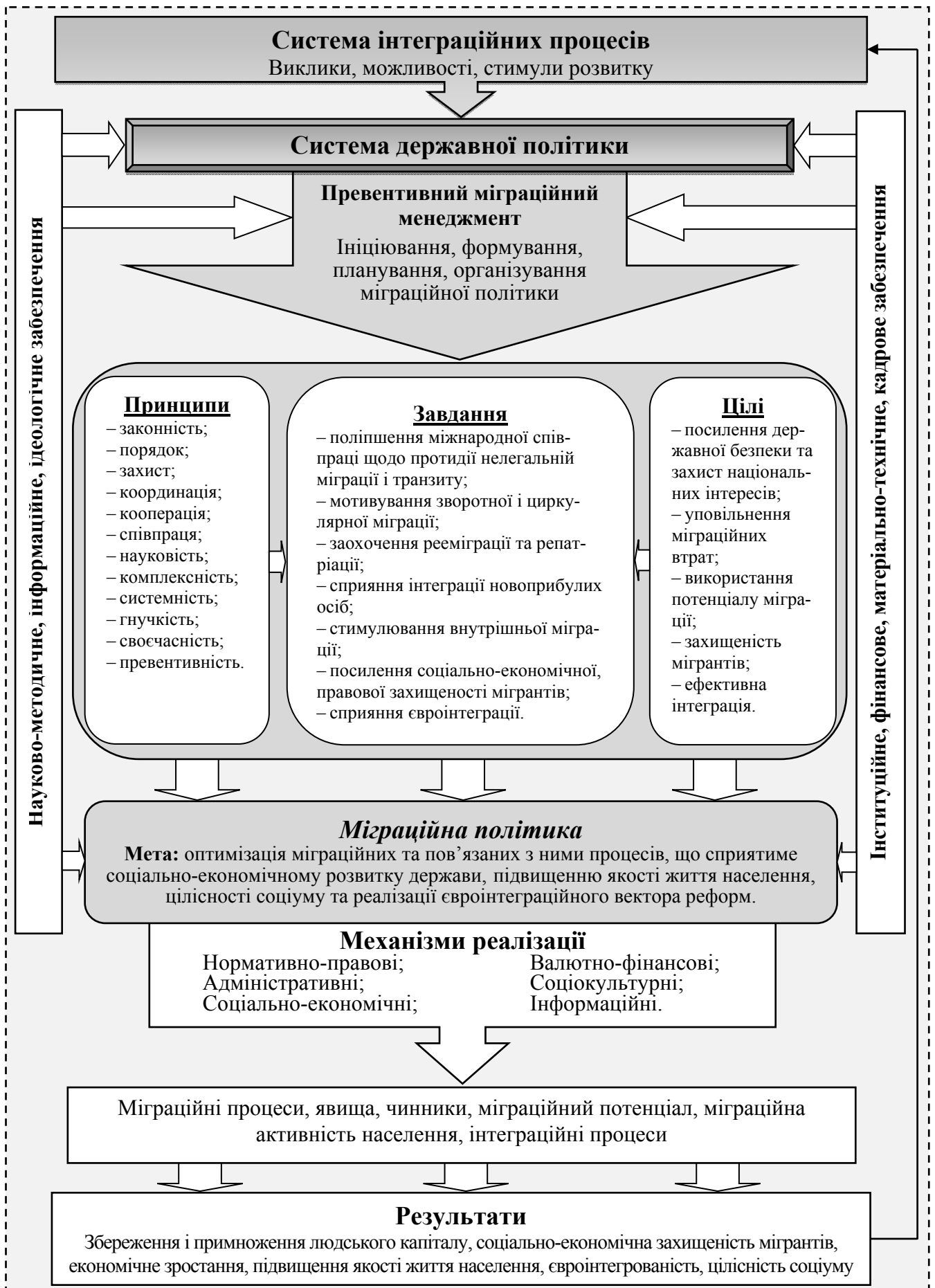

Рис. 5. Міграційна політика в системі інтеграційних процесів України

* Джерело: розроблено автором

Розроблено модель формування міграційної політики на основі оцінювання ефектів міграційних процесів. Метою такої політики є максимізація позитивних і мінімізація негативних наслідків міграції в контексті реалізації принципу «міграція для загального блага». Зокрема, запропоновано шляхи удосконалення механізмів грошових переказів мігрантів з-за кордону та можливості їх ефективного використання в інтересах розвитку. Обґрунтовано, що удосконалення системи соціального захисту мігрантів не лише мінімізує ризики, пов'язані з міграцією, але й посилить її позитивний вплив. Розглянуто напрями вирішення проблеми соціального забезпечення трудових мігрантів з України.

Комплексний підхід до вирішення однієї з найбільш актуальних для України проблем – масового виїзду економічно активного населення з України представлено у вигляді концепції «інгібування міграційних втрат». Вона містить три основні шляхи вирішення цієї проблеми: скорочення темпів еміграції, стимулювання зворотності зовнішньої міграції та посилення внутрішньої міграції населення (рис. 6). У межах кожного з них запропоновано низку спеціальних заходів-інгібіторів. Їх ефективність забезпечується взаємодією із загальними інгібіторами: покращенням соціально-економічної, безпекової та політичної ситуації в країні, активною освітньою, культурною й інформаційною політикою держави.

Рис. 6. Способи інгібування міграційних втрат людського потенціалу України*

* Джерело: розроблено автором

ВИСНОВКИ

У дисертації розроблено новий напрям наукових досліджень міграційної політики, основу якого складає концепція превентивного міграційного менеджменту. Його застосування передбачає розвиток методології діагностики реалізації міграційної політики на засадах положень інституційної теорії та концепції інгібування міграційних втрат, що слугує базою для подальшого удосконалення міграційної політики в євроінтеграційній перспективі. Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки:

1. Узагальнено, систематизовано та розвинуто понятійно-термінологічний апарат дослідження міграційної політики. Зокрема, з позицій міграціології розроблено логіко-структурну схему, що дає змогу розкрити суть міграції як територіальної форми руху населення, а також виокремити основні її види. Розглянуто основні підходи до класифікації факторів міграції, а також розмежовано поняття «умова», «фактор», «причина». Сформована модель міграційного процесу уможливило аналіз основних стадій потенційної міграції (міграційні установки, міграційна готовність та підготовча діяльність до здійснення міграційного переміщення). Це забезпечить розробку конкретних заходів міграційної політики, що відповідають певній стадії міграційного процесу, та підвищить її ефективність.

Аналіз визначень самого терміну «політика» з позицій суспільних наук та дефініцій міграційної політики, які є у науковій літературі, допоміг виокремити три взаємопов'язані підходи до трактування цього поняття (інфлюативний, інструментальний, інтерактивний). Це дало змогу сформулювати його авторське розуміння. Так, державна міграційна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади щодо регулювання міграційних відносин, процесів і явищ, їх чинників, націлена на запобігання негативним наслідкам та використання потенціалу міграції в умовах реалізації євроінтеграційного вектора реформ. Міграційна політика є важливим елементом системи соціально-економічної політики держави, реалізується у співпраці з міжнародними інститутами та за допомогою спеціальних заходів покликана сприяти соціально-економічному розвитку країни, підвищенню якості життя населення й цілісності соціуму.

2. На основі відстеження еволюції теоретичних підходів до вивчення міграції населення виокремлено головні причини міграції та сформовано основні сценарії міграційної політики у межах кожного з них. Це слугуватиме методологічною основою для пояснення міграційних процесів, що відбуваються сьогодні в Україні, для розробки рекомендацій щодо вдосконалення державної міграційної політики. В умовах глобалізації дієвою є теорія глобального міграційного менеджменту, однак не втрачають своєї актуальності та методологічної значимості й інші теорії (притягування-виштовхування, синтетична, інституційна та ін.).

3. Виокремлення зовнішньої і внутрішньої інтеграції, а також дослідження цього поняття у трьох ракурсах (інтеграція суспільства, інтеграція в суспільство та інтеграція в суспільстві) дало змогу сформулювати модель системи

інтеграційних процесів у їх основних видах та формах. Це послужило основою для удосконалення інтеграційної парадигми розвитку міграційної політики.

Встановлено, що під впливом процесів глобалізації та міжнародної інтеграції відбувається збільшення кількості мігрантів, зростання кількості країн їх походження та посилення міжконтинентального характеру переміщень, з'являються нові форми міграції населення, змінюється соціально-демографічна структура міграційних потоків (збільшується частка жінок, дітей та підлітків). Крім того, відбувається поступове зміщення центру регулювання міграції на наддержавний рівень. Загалом, вплив інтеграційних процесів на формування та розвиток міграційної політики показано за допомогою трикутника. Він демонструє, що інтеграційні процеси взаємопов'язані з міграційною політикою як прямо, так і опосередковано (через міграційні процеси).

На основі дослідження основних варіантів адаптації іммігранта у суспільстві, що приймає (інтеграція, асиміляція, сепарація/сегрегація, маргіналізація), розроблено схему цього процесу. Аналіз місця людини у суспільстві (незалежний індивід, індивід як частина спільноти та індивід як елемент соціальних відносин і зв'язків) уможливив виокремлення трьох груп моделей політики інтеграції мігрантів: ліберальну, комунітарну й інтеракційну. Встановлено, що інтеракційна модель є оптимальною і найбільш бажаною для формування міграційної політики держави, оскільки поєднує кращі елементи існуючих моделей.

4. Розвинуто методологію інституційного аналізу формування та реалізації міграційної політики. Так, систематизація та уточнення функцій, цілей, завдань міграційної політики й основних принципів її формування допомогли обґрунтувати необхідність введення превентивної функції – функції запобігання міграційним втратам, що сприятиме реалізації засад превентивного міграційного менеджменту. В умовах інтеграційних процесів перелік принципів міграційної політики слід доповнити принципом гнучкості, що передбачає здатність політики змінювати тактичні заходи відповідно до ситуацій, що виникають у глобальному просторі, рекомендацій міжнародних інститутів, адекватно реагувати на нові виклики й проблеми, пов'язані з новітніми світовими процесами.

На основі аналізу існуючого інституційного забезпечення міграційної політики в Україні зроблено висновок про його неефективність і необхідність удосконалення. В умовах інтенсифікації еміграційних процесів та необхідності регулювання вимушених внутрішніх переміщень населення постає необхідність координації діяльності та посилення взаємодії різних структур, між якими розпорошено функції державного регулювання міграційних процесів. Йдеться про потребу чіткішого розмежування компетенцій окремих інституцій та створення міжвідомчої комісії чи певного об'єднувального органу, підрозділу, основним завданням якого має стати регулювання міграційних процесів. Аналітичний огляд нормативно-правової бази міграційної політики дав змогу визначити основні напрями її удосконалення і розвитку. Встановлено неефективність і неактуальність існуючої Концепції державної міграційної

політики України та обґрунтовано необхідність розробки нової редакції цього документу.

Розкриття сутності механізму регулювання міграції дало змогу сформулювати імперативи його конструювання і реалізації: транснаціональність, зіставність з регулюючими підходами суміжних сфер, відповідність законам ринкового саморегулювання та цілеспрямоване формування. Усе різноманіття механізмів регулювання міграції систематизовано за такими групами: адміністративні, нормативно-правові, соціально-економічні, валютно-фінансові, соціокультурні та інформаційні. У межах кожної групи виокремлено механізми прямого і непрямого впливу, що може слугувати основою для визначення діапазону розширення способів та інструментів регулювання міграційних процесів в Україні.

5. Аналіз основних тенденцій зовнішньої міграції населення України показав, що в умовах глобалізації та євроінтеграції масштаби еміграції зростають. На сьогодні Україна є одним із найбільших донорів людських ресурсів для пострадянських та європейських країн. Стрімко зростає кількість вперше оформлених дозволів на перебування наших громадян на території ЄС: якщо у 2008 році українці отримали 116 тис. таких дозволів, то у 2015 році – майже 500 тис. Водночас, скорочується чисельність громадян, які повертаються в Україну: якщо у 2008 році їх налічувалось 5,4 тис. осіб, то у 2017 році – лише 1,7 тис. осіб. Крім того, в останні роки спостерігається трансформація частини тимчасової трудової міграції у стаціонарну. Таким чином, міграційна ситуація в Україні є критичною і слабо регульованою, що свідчить про неефективність міграційної політики, інформаційне забезпечення якої є теж вкрай незадовільним.

6. У результаті побудови регресійної моделі встановлено, що на еміграцію населення впливають такі фактори: середньомісячна заробітна плата (дол. США), валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (дол. США), прямі іноземні інвестиції, що припадають на одну економічно активну особу (дол. США), частка населення з грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму (%). Результати соціологічних досліджень підтвердили здебільшого економічний характер міграції населення України. Це означає, що регулюванню міграції мають слугувати в основному соціально-економічні механізми. Зокрема, першочергового вирішення потребує проблема реформування системи оплати праці та покращення можливостей працевлаштування економічно активного населення.

7. Аналіз тенденції внутрішньої міграції населення показав, що за останні десятиліття внутрішній міграційний оборот скоротився у 6 разів: з 3 млн. в середньому на рік у 1980-х-1990-х роках до 0,5 млн. у 2015 році. Україні, порівняно з розвинутими країнами світу, притаманний невисокий рівень внутрішньої мобільності населення. Попри те, внутрішня міграція за обсягом в десять разів переважає фіксовану міжнародну. Найбільш інтенсивною є внутрішня маятникова міграція. За останній період міграції з села до міста втрачають характер маятникових, набуваючи незворотного характеру, що призводить до деградації та відмирання сільських населених пунктів.

Починаючи з 2014 року у результаті анексії АР Крим Росією та розгортання збройного конфлікту на Сході України значна частка внутрішніх переміщень набула вимушеного характеру. Станом на 2016 рік у нашій державі було зареєстровано 1,8 млн. внутрішньо переміщених осіб, що становило 4% від загальної кількості населення країни. За результатами авторського соціологічного дослідження встановлено, що головними проблемами вимушеної міграції є труднощі з пошуком й отриманням житла та роботи її учасниками. Запропоновано основні шляхи вирішення цих проблем, залежно від намірів ВПО щодо майбутнього місця проживання.

8. Обґрунтування концепції моніторингу міграційного потенціалу економічно активного населення дало змогу запропонувати методологію його оцінювання як об'єкта міграційної політики. Зокрема, розроблено та розраховано індекс «міграційних прагнень», що враховує різний ступінь вираження міграційних установок і дає змогу визначити потенційні міграційні втрати певної території, а також порівняти міграційний потенціал різних соціально-демографічних груп чи регіонів та дослідити його зміни у часі. Розрахунки виявили високі значення цього показника у 2013 та 2015 роках, а найнижчі – у 2014 та 2016 роках. За результатами дослідження розроблено карту міграційних преференцій безробітних, що представляє собою рейтинг країн, найбільш привабливих для стаціонарної, тривалої та тимчасової міграції респондентів. Оцінювання можливих масштабів та напрямків зовнішньої міграції населення є важливою інформаційною базою превентивного міграційного менеджменту.

9. Уточнено суть та запропоновано класифікацію міжпоколінних приватних трансфертів. На основі доступної інформаційної бази зроблено висновок, що в Україні існують інтенсивні потоки міжпоколінних приватних трансфертів. При цьому, переважають низхідні трансферти як матеріальні, так і нематеріальні. Особливістю трансляції таких трансфертів в Україні є спільне проживання дорослих дітей з батьками. Водночас, результати соціологічних досліджень показують, що матеріальні трансферти з-за кордону надходять домогосподарствам від дітей у два рази частіше, ніж від батьків. Запропонована у роботі схема ймовірного впливу матеріальних та інструментальних трансфертів на міграційну активність їх акцепторів показує складність і неоднозначність такого зв'язку. Адже позитивні за своєю природою трансферти можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на саму особистість, яка їх отримує, та на її міграційну активність.

10. Аналіз механізмів і практик, які розроблено та застосовуються у Європейському Союзі для регулювання міграції населення, допоміг визначити шість пріоритетів такого регулювання (базове регулювання, соціальний захист мігрантів і біженців, цільове стимулювання імміграції, заохочення рееміграції, протидія нелегальній міграції, інтеграція у соціум, що приймає) та виокремити основні регулюючі інструменти по кожному з них. Фокуси адаптації європейського досвіду для України показано у розрізі концептуальних, стратегічних і практичних кроків. Визначено основні завдання міграційної політики в системі інтеграційних процесів України. Застосування

превентивного міграційного менеджменту сприятиме успішній реалізації превентивної (запобіжної) функції міграційної політики та забезпечить вигоду від міграції для країни-донора, реципієнта та мігранта.

11. Комплексний аналіз проблем, пов'язаних з міграцією та її регулюванням, дав змогу визначити засадничі принципи, актуальну мету, пріоритетні цілі й завдання міграційної політики України. Ці концептуальні положення, які розроблено з урахуванням необхідності регулювання вимушеної внутрішньої міграції, а також важливості сприяння внутрішнім та зовнішнім інтеграційним процесам, є важливою основою удосконалення інституційного забезпечення міграційної політики України.

12. Запропонована у роботі логіка аналізу міграційних ефектів, а також розробка блок-схеми здійснення міграційної політики допоможуть використати потенціал міграції та мінімізувати її негативні наслідки в контексті реалізації принципу «міграція для загального блага». Запропоновано шляхи удосконалення механізмів грошових переказів мігрантів з-за кордону та можливості їх ефективного використання в інтересах розвитку. Обґрунтовано, що удосконалення системи соціального захисту мігрантів не лише мінімізує ризики, пов'язані з міграцією, але й посилить її позитивний вплив. Визначено напрями вирішення проблеми соціального забезпечення трудових мігрантів з України.

13. Запропоновано концепцію інгібування (уповільнення) міграційних втрат, спрямовану на вирішення проблеми масового виїзду економічно активного населення за межі України. Вона передбачає розв'язання таких основних завдань: скорочення темпів еміграції, стимулювання зворотності зовнішньої міграції та посилення внутрішньої міграції населення як альтернативи виїзду за кордон. У межах кожного з них запропоновано відповідні заходи державної політики. Зокрема, одним із шляхів скорочення темпів еміграції має стати запровадження системи моніторингу чинників зовнішньої міграції населення та розробка на цій основі ефективних механізмів її регулювання. Посилити дію соціально-економічних інгібіторів, забезпечити успіх економічних реформ повинна активна інформаційна, освітня, культурна політика, національно-патріотичне виховання молоді, просвітницька та роз'яснювальна робота з усім населенням країни.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Риндзак О. Т. Міграційна політика в Україні: виклики та інтеграційні перспективи: монографія / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього»; наук. ред. д. е. н., проф. У. Я. Садова. Львів: Каменяр, 2019. 422 с. (23,94 д.а.).

Колективні монографії

2. Риндзак О. Т., Садова У. Я., Семів Л. К. Завдання державного регулювання регіональних ринків праці в Україні (за результатами

соціологічних обстежень) (п. 6.5). *Регіональна політика та механізми її реалізації*: монографія / за ред.: акад. НАН України М. І. Долішнього. К.: Наукова думка, 2003. С. 229–242 (1,06 д.а./ 0,35 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі причин безробіття та можливостей працевлаштування на регіональному ринку праці.*

3. Риндзак О. Т. Міграційна політика Норвегії та її перспективи (п. 10.3). *Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації*: монографія / НАН України, Ін-т регіон. дослідж.; наук. ред. : У. Я. Садова. Львів, 2011. С. 438–449 (0,70 д.а.).

4. Риндзак О. Т. Соціально-демографічний потенціал Карпатського регіону в соціологічному вимірі (п. 2.5); Риндзак О. Т. Міжпоколінні приватні трансферти як важливий фактор формування соціально-демографічного потенціалу (п. 3.4). *Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку*: монографія у 8 томах / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В. С. Кравців. Том 2. Соціально-демографічний потенціал / відп. ред. У. Я. Садова. Львів, 2013. С. 84–99; С. 139–148 (1,75 д.а.).

5. Ryndzak O., Mahonyuk O. Living habit as a factor of social capital mobilization in the region. *Determinants and sources of development of enterprises in the region* / Editors: Roman Fedan, Katarzyna Szara. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszow, 2013. P. 147–157 (0,69 д.а./ 0,32) д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні поняття соціального капіталу.*

6. Риндзак О. Т., Цапок С. О., Бідак В. Я., Теслюк Р. Т., Біль М. М., Бачинська М. В., Мульська О. П., Махонюк О. В., Бараняк І. Є. Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання: стан, ризики, перспективи (за результатами апробації авторської методики) (п. 4.3); Риндзак О. Т., Зайшла Н. О. Політика інтеграції мігрантів у місцеві громади: міжнародний досвід (п. 4.4); Риндзак О. Т. Моделі політики інтеграції іммігрантів у місцеві громади (п. 5.1); Риндзак О. Т., Садова У. Я., Цапок С. О., Бідак В. Я., Біль М. М. Проект Концепції Регіональної програми інтеграції мігрантів у місцеві громади (п. 5.5). *Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів* / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2015. С. 146–165; С. 165–172; С. 173–184; С. 219–229. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20150804.pdf> (3,36 д.а./ 0,95 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в ідентифікації основних проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціум, що приймає.*

7. Риндзак О. Т. Еміграційний потенціал безробітних як індикатор соціально-економічної незахищеності населення прикордонного регіону (п. 3.2); Риндзак О. Т., Андрусин Н. І., Бачинська М. В., Махонюк О. В., Бараняк І. Є. Соціально-економічна захищеність внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний вимір (п. 3.3); Риндзак О. Т. Нормативно-правові передумови розвитку соціальної захищеності мігрантів у світлі новітніх викликів розвитку України (п. 5.4). *Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти* / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2016. С. 97–106; С. 106–116; С. 195–2017. URL:

<http://ird.gov.ua/irdp/p20160801.pdf> (2,14 д.а. / 1,64 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі соціологічних індикаторів соціально-економічної захищеності внутрішньо переміщених осіб.*

8. Ryndzak O. Theoretical and methodological foundations of migration processes researches. *Formation strategy of economic structures: the tools and practices: collective monograph / edited by A. Berezin, M. Bezpartochnyi.* Riga: «Landmark» SIA, 2016. P. 82 – 90 (0,47 д.а.).

9. Ryndzak O. International migration of Ukrainian population: development trends and perspectives under the conditions of European integration processes. *Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi.* Riga: «Landmark» SIA, 2017. Vol.3. P.118–126 (0,65 д.а.).

10. Ryndzak O. Improvement of public migration policy in the system of countering the threats to the national security of Ukraine. *Transformational processes the development of economic systems in conditions of globalization: scientific bases, mechanisms, prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi.* Riga: «Landmark» SIA, 2018. Vol. 2. P.237–246 (0,54 д.а.).

11. Риндзак О. Т., Біль М. М. Міграція і механізми її регулювання: понятійно-термінологічний дискурс (п. 1.1.); Садова У. Я., Мульська О. П., Біль М. М., Риндзак О. Т. Міграціологія в системі сучасних теоретичних наукових знань (п. 1.2); Риндзак О. Т., Біль М. М. Підходи до побудови механізму регулювання міграції як системи (п. 1.3); Риндзак О. Т. Моніторинг мобільності населення в умовах безробіття (п. 2.4). *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. С. 7–13; С. 13–26; С. 26–35; С. 79–89. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf> (2,68 д.а./1,29 д.а.).* *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні поняття міграції, аналізі її видів та вивченні теорій міжнародної міграції.*

**Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до
Організації економічного співробітництва та розвитку та/або
Європейського Союзу**

12. Биркелунд Г.-Э., Риндзак О. Т. Дискриминация по имени: опыт исследования на норвежском рынке труда. *Социологические исследования.* 2014. № 12. С. 37–40 (*Scopus, Web of Science*) http://socis.isras.ru/files/File/2014/2014_12/37-41_Birkelund.pdf (0,4 д.а. / 0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі результатів соціологічного дослідження рівня ідентифікації деяких іноземних імен.*

13. Jeleyko I. V., Ryndzak O. T. Ukrainian immigrants in Portuguese labor market. *Ekonomické Rozhl'ady – Economic Review.* 2016. Volume 45, Issue 4. С.463–477 (*Index Copernicus та інші*) (0,7 д.а./ 0,35 д.а.) *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні особливостей трудової міграції населення України до Португалії.*

14. Ryndzak O. T., Bil M. M. Mechanisms of migration processes regulation: theoretical aspects. *Journal Association 1901 «Sepike»*. 2016. Edition 12. P.167–171 (*Index Copernicus та інші*) (0,4 д.а. / 0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні імперативів конструювання та реалізації механізмів регулювання міграції у сучасному суспільстві.*

15. Bil M., Ryndzak O. Mechanism of migration regulation: structural and functional approach. *Perspectives – Journal on economic issues*. 2018. № 2. P.14–27. URL: <http://perspectives-ism.eu/22018-2/22018-014-bil/> (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а. / 0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в обтунтуванні структурно-функціонального підходу до вдосконалення механізму регулювання міграції.*

16. Ryndzak O. Intergenerational private transfers in the system of factors of population's migration activity. *Annals of Marketing Management & Economics*. 2019. Vol. 5, №1-2. P. 67–77. URL: http://amme.wne.sggw.pl/wp-content/uploads/AMME_2019_n1_2_67.pdf (*Index Copernicus та інші*) (0,81 д.а.).

17. Ryndzak O. Evaluation of a population's migration potential as an important component of migration policy. *Economies*. 2019. Volume 7, Issue 3, 72. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7099/7/3/72> (*Scopus, Web of Science та інші*) (1,2 д.а.).

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

18. Риндзак О. Т. Мобільність населення як передумова становлення територіальних міграційних систем (на прикладі Карпатського регіону). *Регіональна економіка*. 2013. №1 (67). С. 123–130 (*Index Copernicus*) (0,55 д.а.).

19. Риндзак О. Т. Міграційний та інтеграційний потенціал населення як важливі фактори розвитку територіальних міграційних систем. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Територіальні міграційні системи: теорія і практика*. 2013. Вип. 3 (101). С. 208–216 (0,46 д.а.).

20. Бідак В. Я., Цапок С. О., Риндзак О. Т. Соціальні та демографічні імперативи дослідження суспільних систем українськими вченими-регіоналістами. *Регіональна економіка*. 2014. №3 (73). С. 121–130 (*Index Copernicus*) (0,95 д.а. / 0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні ретроспективного аналізу напрацювань українських вчених-регіоналістів, що стосуються територіальних міграційних систем.*

21. Риндзак О. Т., Бідак В. Я., Цапок С. О. Соціально-економічна дискримінація мігрантів в умовах глобальної регіоналізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації*. 2014. Вип. 3 (107). С. 469–478 (0,6 д.а. / 0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розвитку теоретичних основ дослідження соціально-економічної дискримінації.*

22. Риндзак О. Т., Махонюк О. В. Актуальні проблеми розвитку соціального капіталу мігрантів. *Ефективна економіка*. 2014. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3060> (*Index Copernicus та інші*) (0,47 д.а. / 0,24 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні*

реєміграційних настроїв мігрантів та їх намірів щодо започаткування власної справи і вкладання коштів в Україні.

23. Риндзак О. Т. Моделі політики інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство. *Економіка та держава*. 2014. №11. С. 72–75 (*Index Copernicus та інші*) (0,8 д.а.).

24. Риндзак О. Т. Міграційний потенціал незайнятого населення в системі єроінтеграційних перетворень регіональних ринків праці України (на прикладі м. Львова). *Регіональна економіка*. 2015. №2 (76). С. 83–89 (*Index Copernicus та інші*) (0,66 д.а.).

25. Риндзак О. Т. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених громадян у приймаючому соціумі (на прикладі м. Харкова). *Проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 275–280 (*Index Copernicus та інші*) (0,7 д.а.).

26. Риндзак О. Т. Міжнародна економічна інтеграція у системі чинників державної міграційної політики. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. №3. С. 655–660. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/136.pdf> (0,68 д.а.).

27. Риндзак О. Т. Соціокультурні аспекти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у регіональному вимірі. *Регіональна економіка*. 2016. №3 (81). С. 120–127 (*Index Copernicus та інші*) (0,79 д.а.).

28. Садова У. Я., Риндзак О. Т., Андрусишин Н. І. Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. №3 (28). С.171–185 (*Index Copernicus та інші*) (1,22 д.а. / 0,41 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці пропозицій щодо вирішення проблем працевлаштування вимушено переміщених осіб, залежно від їх налаштованості щодо місця майбутнього проживання.*

29. Риндзак О. Т. Механізми регулювання міграції населення в Європейському Союзі. *Східна Європа: економіка, бізнес, управління*. 2016. №4. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/4_2016/63.pdf (0,69 д.а.).

30. Риндзак О. Т. Державна міграційна політика в контексті пріоритетів національної безпеки України. *Економіка України*. 2016. №12 (667). С. 72–81. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_16_12_072_uk.pdf (*Index Copernicus та інші*) (0,8 д.а.).

31. Риндзак О. Т. Удосконалення державної міграційної політики в системі захисту національних інтересів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №3 (189). С. 237–244 (0,65 д.а.).

32. Риндзак О. Т. Внутрішня міграційна політика України: актуальні проблеми та завдання. *Економіка та суспільство*. 2017. №11. С. 395–400. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/11_2017.pdf (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а.).

33. Риндзак О. Т., Махонюк О. В. Економічні фактори зовнішньої міграції населення України. *Регіональна економіка*. 2017. № 4 (86). С.54–64 (*Index Copernicus та інші*) (0,89 д.а. / 0,45 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у порівняльному аналізі динаміки заробітної плати в Україні, її країнах-сусідах та основних країнах призначення її мігрантів.*

34. Риндзак О. Фактори і мотиви зовнішньої міграції населення України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2018. Вип. 1 (18). С. 112–121. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18rotmnu.pdf> (*Index Copernicus та інші*) (0,64 д.а.).

35. Риндзак О. Т., Рісний О. П. Моніторинг мобільності незайнятого населення в системі регулювання регіональних ринків праці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2018. № 29. С.81–85 (*Index Copernicus*) (0,59 д.а. / 0,29 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці пропозицій щодо основних шляхів уповільнення темпів втрат людського потенціалу регіону і країни.*

36. Риндзак О. Т. Інгібування міграційних втрат людського потенціалу України. *Економіка України*. 2019. № 9–10 (694-695). С. 79–91 (*Index Copernicus та інші*) (0,93 д.а.).

37. Риндзак О. Т. Концептуальні основи дослідження міграційної активності населення. *Ефективна економіка*. 2019. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7352> (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій

38. Риндзак О. Т. Дослідження зовнішньоміграційних установок населення в умовах формування територіальних міграційних систем. *Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції*. 15–16 лютого 2013 р., м. Сімферополь. Сімферополь: НО «Economics», 2013. Ч. 2. С. 16–18 (0,14 д.а.).

39. Риндзак О. Т. Проблеми інтеграції іммігрантів в Україні. *Актуальні проблеми управління людськими ресурсами та економіки праці: збірник тез II науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених*. 15-16 травня 2013 р., м. Львів. Львів: ЛІС УБС НБУ, 2013. С. 7–9 (0,14 д.а.).

40. Риндзак О. Т. Теоретичні аспекти дослідження міграційного потенціалу регіону. *Соціально-економічний розвиток і якість життя населення регіону: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, 16–17 травня 2013 р., м. Івано-Франківськ. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 218–220 (0,14 д.а.).

41. Риндзак О. Т. Міграційний потенціал в системі управління людськими ресурсами регіону. *Соціально-психологічні та економіко-правові аспекти управління людськими ресурсами у XXI столітті: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 5 червня 2013 р., м. Львів. Львів: Львівський інститут МАУП, 2013. С. 68–71 (0,18 д.а.).

42. Ryndzak O. T. Migration potential of the population in the human resources management of the region. *Applied Sciences in Europe: tendencies of contemporary development: papers of the Third International Scientific Conference*. September 2–3, 2013, Stuttgart, Germany, ORT Publishing, 2013. P. 84–86 (0,14 д.а.).

43. Вовканич С. Й., Риндзак О. Т. Духовно-інформаційна мобільність як система формування трансферних структур буття людини і нації. *Системний аналіз економічних систем: матеріали першого круглого столу*. Львів: Ліга-

Прес, 2013. С. 26–34 (0,41 д.а. / 0,27 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні міжпоколінних приватних трансфертів та їх класифікації.*

44. Риндзак О. Т. Міжнародна міграція населення в системі глобалізаційних процесів. *Економіка і управління в умовах глобалізації*: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 29 січня 2014 р., м. Донецьк. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2014. С. 245–247 (0,14 д.а.).

45. Риндзак О. Т. Интеграционные детерминанты развития миграционной политики Украины. *Миграционные процессы: тренды, вызовы, перспективы*: сборник материалов международной научно-практической конференции. 14–15 марта 2014 г., г. Казань. Казань: Отечество, 2014. С. 244–249 (0,35 д.а.).

46. Ryndzak O. T. Motivational factors of the migration potential of the Ukrainian population. *The First International Conference on Economic Sciences: proceedings of Conference*. April 3, 2014, Vienna. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, 2014. P. 264–269 (0,27 д.а.).

47. Садова У. Я., Риндзак О. Т. Мотиваційні чинники трудової міграції в експертних оцінках. *Проблеми зовнішньої міграції України та інших пострадянських держав*: матеріали засідання круглого столу. 4 квітня 2014 р., м. Львів. Львів: Сполом, 2014. С. 18–20 (0,14 д.а. / 0,07 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні соціально-економічних чинників зовнішньої міграції населення.*

48. Риндзак О. Т. Механізми інтеграції високоосвічених іммігрантів: досвід Норвегії. *Brain Drain – Brain Gain: світовий контекст та українські реалії*: збірник доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції. 8 жовтня 2014 р., м. Львів. Львів: МІОК Національного університету «Львівська політехніка», 2014. С. 125–131 (0,32 д.а.).

49. Ryndzak O. T. Adaptation of migrants to host societies: theoretical aspects. *Wirtschaft und Management: Probleme der wissenschaft und praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen Artikel*. Dezember, 19, 2014, Nürnberg. Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2014. Vol. 1. P. 375–379 (0,23 д.а.).

50. Риндзак О. Т. Теорії міграції населення – основа удосконалення міграційної політики України. *Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 квітня 2015 р., м. Одеса. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 77–81 (0,23 д.а.).

51. Риндзак О. Т. Соціально-психологічна компонента в системі регуляторів міграційних процесів. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум*: матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. 11 червня 2015 р., м. Львів. Львів: Львів. ін-т МАУП, 2015. С. 231–236 (0,27 д.а.).

52. Ryndzak O. Legislative basis of the migration policy of Ukraine. *Actual problems of economics, management and law in modern social and economic environment: collection of scientific articles*. November 27, 2015, Lisbon. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2015. P. 34–38 (0,23 д.а.).

53. Риндзак О. Т. Інституційне забезпечення міграційної політики в системі інтеграційних процесів України. *Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: proceedings of International Scientific-*

Practical Conference. January 29, 2016, Klaipeda. Klaipeda: Baltija Publishing, 2016. P. 234–237 (0,18 д.а.).

54. Риндзак О. Т. Напрямки удосконалення державної міграційної політики в системі інтеграційних процесів України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 27-28 жовтня 2016 р., м. Львів. Львів: РВВ НЛТУ України, 2016. С. 84–86 (0,14 д.а.).

55. Риндзак О. Т. Міграційний потенціал населення в умовах лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. *Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму*: збірник доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 15 грудня 2016 р., м. Львів. Львів: МІОК, 2017. С. 174–176 (0,14 д.а.).

56. Риндзак О. Т. Нормативно-правовий механізм регулювання міграції населення: напрямки модернізації. *Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies*: proceedings of International Scientific Conference. January 27, 2017, Kielce. Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2017. Part II. P. 87–89 (0,14 д.а.).

57. Риндзак О. Т. Мінімізація негативних наслідків вимушеної міграції в Україні. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум*: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 8 червня 2017 р., м. Львів. Львів: Львівський інститут МАУП, 2017. С. 162–166 (0,23 д.а.).

58. Риндзак О. Т. Социально-экономическая дискриминация мигрантов в условиях глобализации национальных рынков труда. *Economy and Society: a Modern Foundation For Human Development*: proceedings of II International Scientific Conference. June 23, 2017, Leipzig. Leipzig, Germany: Baltija Publishing, 2017. Part II. P. 107–109 (0,14 д.а.).

59. Риндзак О. Т., Бараняк І. Є. Дослідження факторів зовнішньої міграції населення України з метою запобігання його втратам. *Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise*: Proceedings of International Scientific Conference. November 17, 2017, Le Mans. Le Mans, France: Baltija Publishing, 2017. Part III. P. 56–58 (0,17 д.а. / 0,09 д.а.) *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі регресійної моделі міграційного приросту в Україні*.

60. Риндзак О.Т. Оцінка міграційного потенціалу в системі механізмів регулювання міграції населення. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум*: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 14 червня 2018 р., м. Львів. Львів: Львівський інститут МАУП, 2018. С. 121–125 (0,23 д.а.).

61. Ryndzak O. T. Public migration policy of Ukraine: the challenges of labor market globalization. *From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area*: proceedings of International Scientific Conference. August 24, 2018, Riga. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2018. P. 82–84 (0,14 д.а.).

62. Ryndzak O. T. Evaluation of consequences of external migration as a necessary precondition of effective migration policy. *Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness*: proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. December 13–14, 2018, Batumi. Batumi, Georgia: Publishing House «Kalmosani», 2018. Volume I. P. 20–22 (0,14 д.а.).

63. Риндзак О. Т. Міграційна активність населення як можлива загроза демографічній безпеці України. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 15–16 травня 2019 р., м. Львів. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім.І.Франка, 2019. С. 64–66 (0,14 д.а.).

64. Риндзак О. Т. Демографічна безпека в умовах зростання міграційної активності населення України. *Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів і трансформацій*: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 6 червня 2019 р., м. Львів. Львів: Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ«МАУП», 2019. С.145–148 (0,18 д.а.).

65. Ryndzak O. T. Preventive migration state policy of Ukraine under the conditions of its eurointegration. *From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area*: proceedings of III International Scientific Conference. August 23, 2019, Riga. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2019. P. 102–104 (0,14 д.а.).

66. Ryndzak O. Indicators of a Population's Potential Migration Activity (Based on Lviv region). *Science and Practice: Implementation to Modern Society*: proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference. January 26–28, 2020, Manchester. Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2020. P.133–137 (0,23 д.а.).

Публікації в інших виданнях

67. Риндзак О.Т. Миграционный потенциал населения Карпатского региона Украины. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2013. № 6. С. 260–266 (*Ulrichsweb та інші*) (0,76 д.а.).

68. Риндзак О.Т. Чинники еміграції та проблеми інтеграції українських мігрантів за кордоном. *ScienceRise*. 2014. Вип.2 (2). С. 138–142 (*Index Copernicus та інші*) (0,64 д.а.).

69. Регіональне обстеження внутрішньо-переміщених осіб-громадян України: методичні рекомендації / редкол.: д.е.н., проф. Садова У. Я., к.е.н., проф. Матковський С. О., к.е.н. Гринькевич О.С. НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього». Львів, 2014. 40 с. (1,56 д.а. / 0,10 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці інструментарію для проведення соціологічного опитування внутрішньо переміщених осіб.*

70. Риндзак О. Т. Політика інтеграції мігрантів: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). Ч. III. С. 29–33 (*Index Copernicus та інші*) (0,58 д.а.).

71. Моніторинг соціокультурних виявів міграції в умовах євроінтеграційних процесів України: регіональний аспект: методичні рекомендації / редкол.: д.е.н., проф. Садова У. Я., к.ф.-м.н., доц. Оліскевич М. О., к.е.н. Риндзак О. Т., к.е.н. Андрусішин Н. І. НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього». Львів, 2015. 54 с. (2,84 д.а. / 0,13 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні структури потреб внутрішньо переміщених осіб та виявленні можливостей їх інтеграції у нове середовище.*

72. Інтеграція мігрантів у приймаючий соціум: соціокультурологічні аспекти модернізаційного розвитку регіону: наукова доповідь / редкол.: д.е.н., проф. Садова У. Я., к. е. н. Андрусин Н. І., к.е.н. Риндзак О. Т., к.е.н. Бідак В. Я. НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього». Львів, 2015. 48 с. (4,0 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні основних проблем інтеграції мігрантів у соціум, що приймає (за результатами анкетного опитування).*

73. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У. Я. Садова, Р. Т. Теслюк, М. М. Біль, О. Т. Риндзак, О. П. Мульська та ін.; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2018. 226 с. (16,34 д.а./0,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні авторських дефініцій міграційної політики, методу вивчення міграцій, адаптації мігрантів, інтеграції мігрантів, міграційного потенціалу, аналізі стратегій адаптації іммігрантів та тлумаченні інституційної теорії міграції населення.*

74. Риндзак О. Т., Біль М. М., Теслюк Р. Т., Бачинська М. В., Махонюк О. В. Вимушені переміщення населення (п. 4.1). *Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття*: наукове видання /наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. С. 63–67 (0,4 д.а. / 0,08 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні проблем працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та їх схильності до зовнішньої міграції.*

АНОТАЦІЯ

Риндзак О. Т. Міграційна політика в системі інтеграційних процесів України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

Дисертація присвячена удосконаленню теоретико-методологічних засад дослідження міграційної політики, а також розробці практичних рекомендацій щодо її формування та реалізації в системі інтеграційних процесів України.

Розвинуто понятійно-термінологічні основи міграційної політики, відстежено еволюцію теоретичних підходів до вивчення міграційної політики, розкрито зв'язок міграції, міграційної політики та інтеграційних процесів, проаналізовано основні моделі політики інтеграції мігрантів. Уточнено цілі, завдання, функції міграційної політики та основи принципи її формування, досліджено інституційне забезпечення міграційної політики та механізми її реалізації у контексті інтеграційних викликів сучасності. Проаналізовано міграційну політику України у вимірі трансформацій процесів міжнародної та внутрішньої міграції населення, ідентифіковано фактори та мотиваційні чинники зовнішньої міграції економічно активного населення України, розглянуто особливості внутрішньої міграції та вимушених переміщень населення в Україні, визначено актуальні проблеми адаптації внутрішньо

переміщених осіб у регіонах-реципієнтах. Розроблено концепцію моніторингу міграційного потенціалу як об'єкта міграційної політики, здійснено діагностику ефектів зовнішньої міграції, розвинуто теоретико-методологічні основи дослідження міжпоколінних приватних трансфертів у системі аналізу об'єктів міграційної політики. Визначено інтеграційні драйвери розвитку сучасної міграційної політики, розвинуто концептуальні основи формування та реалізації державної міграційної політики України, запропоновано шляхи реалізації принципу «міграція для загального блага» як пріоритету міграційної політики держави, обґрунтовано концепцію інгібування міграційних втрат людського потенціалу в системі превентивного міграційного менеджменту.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, інтеграція, євроінтеграція, інтеграційні процеси, міграційні процеси, міграційний потенціал, міграційні втрати, інгібування (уповільнення) міграційних втрат, превентивний міграційний менеджмент.

АННОТАЦИЯ

Риндзак О. Т. Миграционная политика в системе интеграционных процессов Украины. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2020.

Диссертация посвящена совершенствованию теоретико-методологических основ исследования миграционной политики, а также разработке практических рекомендаций по ее формированию и реализации в системе интеграционных процессов Украины.

Развиты понятийно-терминологические основы миграционной политики, отслежена эволюция теоретических подходов к изучению миграционной политики, раскрыта сущность внутренних и внешних интеграционных процессов и определен характер их связи с миграцией и миграционной политикой. Проанализированы основные модели политики интеграции мигрантов. В зависимости от взглядов на роль и место человека в обществе, осуществлена их классификация с выделением либеральной, коллективистской и интеракционной модели.

Уточнены цели, задачи, функции миграционной политики и основные принципы ее формирования, исследовано институциональное обеспечение миграционной политики и механизмы ее реализации в контексте интеграционных вызовов современности. Обоснована необходимость введения превентивной функции миграционной политики, суть которой заключается в предотвращении миграционных потерь человеческого потенциала страны.

Проанализирована миграционная политика Украины в измерении трансформаций процессов международной и внутренней миграции населения, идентифицированы факторы и мотивационные основы внешней миграции

экономически активного населения Украины, рассмотрены особенности внутренней миграции и вынужденных перемещений населения в Украине, определены основные проблемы адаптации внутренне перемещенных лиц в регионах-реципиентах.

Разработана методология оценки миграционного потенциала как объекта миграционной политики, осуществлена диагностика эффектов внешней миграции, развиты теоретико-методологические основы исследования межпоколенных частных трансфертов в системе анализа объектов миграционной политики.

Уточнено содержание понятия миграционного потенциала, его структуру и индикаторы; предложена логико-структурная схема анализа этого потенциала; разработан и рассчитан индекс «миграционных устремлений», который позволяет определить риски потерь человеческого потенциала определенной территории, а также осуществить сравнительный анализ величины потенциала между различными социально-демографическими группами или регионами и проследить его в динамике.

Предложенный индекс комплексно учитывает разную степень выраженности миграционных установок населения (от полного отсутствия желания покинуть пределы своей страны к стремлению уехать на постоянное место жительства за границу). На примере результатов мониторинга незанятого населения Львовщины проиллюстрировано методику расчета индекса «миграционных стремлений», а также возможности применения косвенных методов изучения миграционного потенциала.

Определены интеграционные драйверы развития современной миграционной политики, развиты концептуальные основы формирования и реализации государственной миграционной политики Украины, предложены пути реализации принципа «миграция для общего блага» как приоритета миграционной политики государства, обоснована концепция «ингибирования миграционных потерь» человеческого потенциала в системе превентивного миграционного менеджмента. Показано, что превентивный миграционный менеджмент призван обеспечить переход от реактивной к превентивной государственной миграционной политике в Украине.

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, интеграция, евроинтеграция, интеграционные процессы, миграционный потенциал, миграционные процессы, миграционные потери, ингибирование (замедление) миграционных потерь, превентивный миграционный менеджмент.

SUMMARY

Ryndzak O. T. Migration policy in the system of integration processes of Ukraine. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of doctor of economic sciences on speciality 08.00.07 – Demography, labor economics, social economics and policy. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020.

The dissertation is devoted to improvement of theoretical and methodological bases of research of migration policy, and also to development of practical recommendations concerning its formation and realization in system of integration processes of Ukraine.

The conceptual and terminological bases of migration policy are developed, the evolution of theoretical approaches to the study of migration policy is traced, the connection of migration, migration policy and integration processes is revealed, the basic models of migration integration policy are analysed. The goals, tasks, functions of migration policy and the principles of its formation are specified, the institutional support of migration policy and the mechanisms of its implementation in the context of modern integration challenges are investigated. The migration policy of Ukraine in the dimension of the transformations of international and internal migration is analysed, factors and motives of external migration of economically active population of Ukraine are identified, peculiarities of internal migration and forced displacement in Ukraine are considered, main problems of adaptation of internally displaced persons in the regions are highlighted. The methodology of estimation of migration potential as an object of migration policy is developed, diagnostics of effects of external migration is carried out, theoretical and methodological bases of research of intergenerational private transfers in system of the analysis of objects of migration policy are developed. Integration drivers of the development of a modern migration policy are defined, conceptual bases of formation and realization of the state migration policy of Ukraine are developed, the ways of realization of the principle «migration for the common good» as a priority of migration policy of the state are offered, the concept of inhibition of migration losses of human potential is substantiated.

Keywords: migration, migration policy, integration, European integration, integration processes, migration processes, migration potential, migration losses, inhibition (slowing down) of migration losses, preventive migration management.

РИНДЗАК ОЛЬГА ТАДЕЇВНА

**МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.07 - демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 22.07.2020 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 1,9.
Тираж 100 прим. Зам. №299.

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт».
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88
